

Malmö högskola

Lärarytbildningen

Skolutveckling och ledarskap

(SOL)

Examensarbete

10 poäng

**Flexibelt lärande
Framgångsfaktorer ur ett
elevperspektiv**

Flexible learning

Success factors from a pupils perspective

Karin Larsson

Kristina Werner Olsson

Lärarexamen 60 p
Höstterminen 2005

Handledare: Elisabeth Söderquist
Examinator: Anna-Lena Tvingstedt

Malmö Högskola
Lärarytbildningen, 60p
Skolutveckling och ledarskap

Larsson, Karin & Werner Olsson, Kristina, (2005). Flexibelt lärande, framgångsfaktorer ur ett elevperspektiv. (Flexible learning, success factors from a pupils perspective). Skolutveckling och ledarskap, Lärarytbildningen, Malmö Högskola.

Syftet med följande examensarbete är att ta del av elevers tankar när det gäller flexibla studier på Komvux och därigenom försöka belysa vilka faktorer som är viktiga för att eleverna ska lyckas med sina studier samt fullfölja dem enligt plan.

För att kunna hitta dessa faktorer har en kvalitativ undersökning gjorts där intervjuer har gjorts med elever som studerar och har studerat i s.k. studieverkstad. En översikt av tidigare publicerat material och forskning på området redovisas även och knyts därefter samman med resultatet från undersökningen i en diskussion.

Undersökningen visar att framgångsfaktorerna består av många olika delar, som i sin tur påverkar varandra. Dessa delar är bl a den enskilda elevens syfte med studierna, elevens motivation, deras självdisciplin, studieteknik samt tidigare studievana. Andra delar som påverkar elevernas studieresultat är handledning, studiematerial samt den fysiska miljön såväl som den virtuella miljön. Eleverna menar att framgång beror mycket på dem själva och vilka prioriteringar den enskilda eleven gör. Skolans förmåga att stötta och hjälpa till har stor betydelse. Det innebär att vid flexibelt lärande krävs större individualisering och anpassning till elevens förutsättningar än vid traditionellt. Studiematerial måste vara enkelt och tydligt, kommunikationen handledare och elev har stor betydelse och sker till stora delar med hjälp av dator.

Nyckelord: flexibelt lärande, flexibel utbildning, framgångsfaktorer ur ett elevperspektiv, vuxenutbildning.

Karin Larsson
Mossavägen 27
247 32 S.Sandby

Kristina Werner Olsson
Gröntevägen 1
252 85 Helsingborg

Handledare: Elisabeth Söderquist
Examinator: Anna-Lena Tvingstedt

Förord

Framför dig har du nu vårt gemensamma arbete om flexibelt lärande, framgångsfaktorer ur ett elevperspektiv. Det har varit mycket arbete att ta fram denna uppsats, samtidigt som vi har haft mycket roligt under arbetets gång. Till vår hjälp har vi haft flera personer som vi vill tacka.

Först vill vi tacka de intervjuade eleverna som så vänligt ställde upp och svarade på alla våra frågor. Utan alla era tankar och synpunkter hade det inte blivit någon uppsats.

Tack också till lärarna som så vänligt lät oss komma på studiebesök, svara på våra frågor och hjälpa oss med att hitta elever att intervjua.

Tack till vår handledare, Elisabeth Söderquist, som har hjälpt oss under hela processen med olika tips och råd.

Tack till våra familjer som har ställt upp och stöttat oss i vårt arbete och till sist vill vi tacka alla övriga runt omkring oss som har hjälpt oss på alla sätt och vis.

Innehållsförteckning

1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	11
1.2 Problem	13
1.3 Syfte	13
2 Litteraturgenomgång och tidigare studier	15
2.1 Inledning.....	15
2.2 Elevens egenskaper och förutsättningar vid flexibla studier.....	18
2.3 Skolans ansvar för lyckade studier vid flexibelt lärande.....	20
2.3.1Handledning	20
2.3.2 Läromedel.....	22
2.3.3 Miljö	23
2.3.4 IT - kommunikation	24
2.4 Sammanfattning	25
3 Metod	27
3.1 Metodval.....	27
3.2. Genomförande	29
3.2.1 Urval.....	30
3.2.2 Datainsamling	32
3.3 Trovärdighet och tillförlitlighet.....	33
3.4 Etik	36
4 Resultat	37
4.1 Varför flexibla studier	37
4.2 Elevens egenskaper och förutsättningar vid flexibla studier.....	39
4.2.1 Självdisciplin och motivation	39
4.2.2. Studieteknik	41
4.3 Skolans ansvar för lyckade studier vid flexibelt lärande.....	41
4.3.1 Handledning	41
4.3.2 Läromedel.....	44
4.3.3 Miljö	45
4.3.4 IT - Kommunikation	46
4.4 Sammanfattning	48
5. Analys – Diskussion	49
5.2 Sammanfattning	55
5.3 Förslag till vidare studier.....	58
Källförteckning	59
Frågeguide Bilaga 1	63
Frågeguide Bilaga 2	65

1 Inledning

Vår uppsats handlar om flexibelt lärande. Det är en utbildningsform som är på stark frammarsch och ständigt håller på att utvecklas för att möta samhällets föränderlighet. Flexibelt lärande innebär att elever kan studera var som helst och när som helst vilket ger eleven en stor flexibilitet. Vad som främst skiljer den traditionella klassrumsundervisningen från flexibelt lärande är pedagogiken och att kraven på planering och förberedelser skiljer sig åt.¹

I begreppet flexibelt lärande ingår många olika studiesätt bl.a. distanskurser, koncentrationsstudier och självstudiegrupper. Vid det flexibla lärandet finns också inslag av traditionell klassrumsundervisning. Det förekommer att handledaren har gemensamma genomgångar och det ses som något värdefullt av elever men även av lärare. På det sättet kan man säga att många bedriver ett mellanting mellan helt flexibelt lärande och traditionell undervisning. De flesta kommuner har upprättat studielokaler s.k. lärcentra eller studieverkstäder dit eleven går för att möta andra och för att få tillgång till bibliotek, datorer och annan teknisk utrustning. Lärcentra kan ha olika namn i olika kommuner och i vår omkrets förekommer namnet studieverkstad.

Tillgången på kurser som genomförs flexibelt ökar, det sker ständigt utveckling och nya kurser tillkommer. Det gör att ämnet känns relevant och intressant. Hur kommer framtidens skola egentligen att se ut? Här tror vi själva att flexibiliteten kommer att öka. Vi anser vidare att det behövs mer forskning på området flexibelt lärande. Vad säger eleverna som arbetar enligt detta studiesätt? Hur ska den flexibla skolan utformas för att kunna möta elevernas behov? Elevperspektivet känns viktigt framför allt då kommun och skola skall sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot elevens efterfrågan och behov, (Skollagen 1985:1100, kap 11, § 17) men även då det finns lite skrivet om ämnet ur ett elevperspektiv.

En människas referensram består av hennes kunskaper, värderingar, erfarenheter och normer². Referensramen är viktig att klargöra både för sig själv och för läsarna, detta för att veta under vilka förutsättningar studien är gjord då både medvetna och omedvetna förutsättningar kommer att ligga till grund för arbetet. Dessa utgångspunkter kommer att påverka författarnas syn på omgivningen och hur vi bedömer och värderar informationen utifrån olika perspektiv.

¹ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.28.

² Wiedersheim-Paul, Finn, Eriksson, Lars Torsten, *Att utreda, forska och rapportera*, (1991), s.51.

Båda författarna har läst Ekonomprogrammet, den ene vid Lunds Universitet och den andre har läst Ekonomprogrammet vid Högskolan i Karlstad samt vid Lunds Universitet. Författarna har genomgått lärarutbildningen vid Malmö Lärarhögskola för att få behörighet till att undervisa i ekonomiska ämnen på gymnasiet, så i det avseendet har vi samma referensram att utgå från.

Vad vi två författare har gemensamt är erfarenheter från arbetslivet. Vi har relativt lång arbetslivserfarenhet från näringslivet innan lärarutbildningen påbörjades. Det betyder att våra arbetslivserfarenheter har präglat våra normer och värderingar som i sin tur påverkat vår förförståelse vid undersökningen av fenomenet. Det är vi mycket väl medvetna om och vi har försökt att inte låta våra tidigare erfarenheter påverka oss i allt för stor utsträckning. Vår referensram har vidgats genom att vi har erhållit information genom litteratur och vår empiriska studie om flexibelt lärande. Detta har lagts till vår tidigare kunskapsmassa och på så vis har vi fått ökad förståelse för problemen.

Vi har valt ämnet flexibelt lärande därför att det är något man som blivande lärare och kanske som elev kommer att komma i kontakt med i bl.a. sitt framtida arbetsliv. Den kunskap vi får genom empiriska studier och genom att studera litteratur skapar en värdefull kunskapsbas om flexibelt lärande som lärare kan ha nytta av i sitt framtida yrkesliv.

Vi har valt att i vår undersökning intervjua elever som studerar eller har studerat på Komvux i en kommun i vårt närområde. Där erbjuder man, förutom traditionell klassrumsundervisning, elever att läsa flexibelt. Två olika varianter av flexibelt lärande erbjuds, en renodlad distansutbildning och en variant där eleven kan utnyttja studieverkstaden samt gå på vissa planerande gemensamma genomgångar. Studieverkstad eller som andra kommuner benämner det lärcentra kommer i framtiden att spela en allt större roll i vuxnas lärande³.

Vi avgränsar oss till att endast titta på flexibel utbildning för vuxna eftersom det är främst de som studerar flexibelt idag. Vi valde också att begränsa vår undersökning till en skola i en kommun som ligger i vårt närområde då vi har fått signaler om att intresse för forskning på området finns där. Vi har även valt att bygga vår undersökning på intervjuer av elever från studieverkstaden. Metoden redogör vi för närmare i vårt metodavsnitt.

³ www.valideringsdelegationen.se/Ds_validiering/Cfl_validiering.pdf, Nationellt Centrum för flexibelt lärande, CFL, (2005-12-14).

1.1 Bakgrund

Behovet av flexibelt lärande ökar i takt med att efterfrågan på välutbildad arbetskraft ökar. Konkurrensen bland arbetssökande hårdnar och kunskap är ett av nyckelorden i konkurrensen. Kunskap är en "färskvara"⁴. Det livslånga lärandet är en förutsättning för att man ska vara anställningsbar och inte stagnera i sin kunskapsutveckling. Människan behöver kontinuerlig utbildning genom livet, dvs. ett livslångt lärande. Vårt kunskapssamhälle kräver sålunda ett livslångt lärande. Exempel på situationer som kräver kompetenshöjning är då arbetsgivare kräver det och för att vara eller bli konkurrenskraftig på arbetsmarknaden. Vi behöver även utbildning för vårt välbefinnande så väl som för att stilla vår nyfikenhet. Vår livsstil och vårt bejakande av oss själva sätts allt mer i fokus och däri återfinns begreppet kunskap som en tillgång. Vuxna måste själv ta ansvar för sin kompetensutveckling, men då måste utbildningen också göras tillgänglig och passa olika individers önskemål och förutsättningar. För det krävs att pedagogik och arbetsformer ständigt utvecklas och anpassas för att möta elevernas individuella behov. Samhället arbetar för att stimulera uppkomsten av olika studieformer och tillgången av flexibelt lärande ökar i de flesta kommuner. Dessa frågor bearbetas även på politikernivå och följande lagförslag nämns i proposition 2000/01:72, "Alla vuxna skall ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning"⁵.

Vuxenutbildning ska vara individanpassad. "Det offentliga skolväsendet för vuxna skall ge vuxna möjligheter att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning"⁶. Regeringen har höga ambitioner med vuxenutbildningen. Statsbidraget på 1,8 miljarder kronor per år är riktat, dvs. öronmärkt för vuxenstudier och det arbetas med att ta fram ett nytt lagförslag till riksdagen⁷. Den sjätte september 2005 presenterades detta förslag och lagen föreslås träda i kraft första juli 2007, när den nya gymnasieskolan träder i kraft. Lagen betonar och tar sin utgångspunkt i individens behov av stöd för sitt lärande⁸. Vi tolkar att ett stöd för vuxna är att ekonomin fungerar och med dagens studiestödssystem missgynnas äldre elever då dessa inte kan ta del av de studielån som finns, på grund av sin ålder. Det ger med andra

⁴ Wahlström, Bengt, *En förändrad värld*, (1997), s.290.

⁵ Proposition 2000/01:72, Utbildningsdepartementet, *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen*, (2001).

⁶ Skollagen, 1985:1100, § 9.

⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/5661/a/46571>, Pressmeddelande från regeringen, *Ny myndighet för vuxnas lärande ska utredas*, (2005-11-28).

⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/5366/a/49099>, DS 2005:33, *Vuxenutbildningslagen*, (2005-11-28).

ord signaler om att kunskap inte är något som kan komma alla till gagn oavsett ålder eller ekonomiska möjligheter.

Även inom europeiska unionen har man uppmärksammat vikten av det livslånga lärandet. EU:s utbildningsministrar har enats om tre strategiska mål för 2010. Ett av dessa mål är att underlätta tillträdet för alla till utbildningssystemet. Det görs bl a. genom att skapa en öppen inlärningsmiljö.⁹ Intresset för flexibelt lärande ökar nationellt såväl som internationellt.

Det finns många olika motiv till att öka tillgången på flexibel utbildning. Exempel är utbildningsväsendets anpassning till det i framtiden så nödvändiga och sk. livslånga lärandet. Målet är att få fler att delta i utbildning och då handlar det även om ekonomiska frågor, dvs. att flexibla utbildningar skulle vara mer kostnadseffektiva jämfört med traditionell undervisning. Kostnadseffektiviteten skulle därmed kunna bli ett incitament för att enklare finansiera en ökad utbildningsvolym.

Begreppet flexibelt lärande kan ses som ett lärande mot en frihet under eget ansvar för alla inblandade, elever, lärare och skolläring. Idén bygger på tanken att alla ska ha tillgång till lärande oavsett familjeförhållande och arbetssituation. Det ska vara den enskilde elevens behov, förutsättningar och intressen som ska styra när var och hur länge och på vilket sätt studierna ska bedrivas, inte schemaläggaren, kommunens ekonomi, eller någon annan. Vi måste ge eleven möjlighet att välja mellan olika nya studieformer som t ex distansstudier, halvdistanstudier, koncentrationsläsning och självstudiegruppstudier.¹⁰ Idag torde det inte finnas någon tydlig skiljelinje mellan dessa olika studieformer¹¹.

⁹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/28/28/0e61289e.pdf>, EU:s utbildningsmål, Regeringen, (2005-12-01).

¹⁰ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.9.

¹¹ *Ibid*, s.24.

1.2 Problem

Vuxnas förutsättningar och behov av utbildning har successivt förändrats. Samhället satsar på att alla ska kunna få utbildning på sina egna villkor. En studieform som möjliggör att fler vuxna kan studera, är flexibelt lärande. Det har visat sig, att trots att utbildningen är flexibel så fullföljer inte alla sin utbildning. Vad kan det bero på? Hur ser eleven på detta? Kan det finnas faktorer som försvårar för eleven att fullfölja sin utbildning med detta studiesätt? Kan förutsättningar i bl a lärmiljön ändras så att fler därmed fullföljer sina studier?

1.3 Syfte

Vi vill ta del av elevernas tankar när det gäller flexibla studier. Vårt övergripande syfte är att försöka identifiera faktorer som är viktiga för eleven för att eleven ska lyckas med sina studier. Genom att belysa dessa faktorer kan de bidra till att öka förutsättningarna för att eleverna skall kunna fullfölja sina studier enligt plan.

- Motiv till flexibla studier?
- Vilka egenskaper behöver eleverna för att läsa flexibelt?
- Vilka faktorer ansvarar skolan för som är avgörande för att eleven skall fullfölja sina studier?

2 Litteraturgenomgång och tidigare studier

2.1 Inledning

Den litteratur vi använder oss av härstammar, till en del, från våra studier vid lärarhögskolan i Malmö men även från tidigare studier i ekonomi. När vi hade bestämt oss för uppsatsämne anskaffade vi även relevant litteratur via databas sökfunktioner i bl a. Vega och Libris från Orkanen biblioteket i Malmö samt från databasen Lovisa från Universitetsbiblioteket i Lund. Vi har sökt artiklar via artikelsök och genom sökning på databasen Academic Search Elite, EBSCO. Några av sökorden var flexibel lärande, distansstudier och flexible learning. För att få fram lämplig litteratur har vi även sökt på ord som befinner sig i gränstrakterna till vårt ämne. Vi har gjort kombinationssökningar av sökorden och på så vis har vi hittat annan intressant litteratur. Genom böcker och artiklar som vi funnit har vi fått hänvisning till annan relevant litteratur. Vi har alltid, om så är möjligt, försökt hitta primärkällor och utgått från dem. Vi har även fått tips på böcker och material från våra handledare.

Eftersom det finns begränsat med relevant dagsaktuell litteratur inom vårt uppsatsområde har vi via Internet hämtat information bl a från skolverket och statens offentliga utredningar. På så sätt har vi haft ett kontinuerligt sökande av litteratur under uppsatsarbetets gång.

Vi har i våra studier av litteratur och publicerade artiklar valt att koncentrera oss på våra huvudfrågor. Vi vill lyfta fram varför eleven väljer att läsa flexibelt. Vi har även studerat vad som gör att den enskilda eleven fullföljer sina studier och vad skolan kan göra för att eleven ska kunna fullfölja studierna, vid flexibelt lärande. Vi har valt att först studera närmare hur definitionen av flexibelt lärande ser ut och vad det är som gör att elever väljer att läsa flexibelt, med andra ord vilka motiv finns vid flexibelt lärande.

I Nationalencyklopedins ordbok definieras ordet som en förmåga till anpassning till skilda situationer eller omständigheter¹². Det finns även ett talesätt som säger att man blir mindre flexibel med åren. Ordet innebär många olika saker både negativa och positiva.

Flexibel utbildning förknippas gärna med distansutbildning men i själva verket är flexibel utbildning ett vidare begrepp.¹³ För att beskriva det visuellt kan man säga att distansstudier är en gren i det flexibla trädet. I SOU 1998:84 spetsas ordet flexibel utbildning

¹² http://www.ne.se.support.mah.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O151144&i_word=flexibilitet, Nationalencyklopedin, (2005-12-18).

¹³ Collis, Betty, Moonen, Jef, *Open learning*, Vol. 17, No 3, (2002), Flexible Learning in a Digital World, (2002), s.217-230.

till att mena att det är utbildningssamordnaren som skall anpassa sig efter eleverna som vill lära och som vill utbilda sig jämfört med traditionell utbildning där det är eleverna som måste anpassa sig till utbildningssamordnarens krav¹⁴. I praktiken så måste naturligtvis båda parterna anpassa sig, men utgångspunkten blir mer tydligt i flexibel utbildning där man utgår från individens behov och önskemål.

Olika förutsättningar, såsom ekonomi och antal studerande, avgör vilka miljöer och situationer som kan skapas för lärandet. Genom att ta individens förutsättningar som utgångspunkt när dessa miljöer skapas kan man få ett effektivt utbildningssystem. Studier ska ges där vuxna finns, dvs. även på arbetsplatser. Genom flexibelt lärande har intresset för den studerande och hans/hennes behov ökat. I den traditionella klassrumsundervisningen fokuserar man mer på ordet undervisning, medan man i det flexibla fokuserar mer på elevens egna studier.¹⁵ Det är dock viktigt att notera att studiesättet flexibelt lärande fortfarande håller på att utvecklas och det är inte klart hur det kommer att se ut i framtiden med dagens utveckling av nya tekniker.¹⁶

CFL, centrum för flexibelt lärande, menar att flexibelt lärande är samlingsnamnet på friare studieformer och dessa präglas av;¹⁷

- friare kursstart
- friare studieform
- flera olika lärostilar
- egen studietakt
- validering av den studerades kunskaper
- friare examinationsformer
- geografisk obundenhet
- stöd i lärandet, inte bara av text utan även av bild, ljud, multimedia mm.

Eftersom flexibla studier möjliggör individuell variation, så måste varje enskild elevs behov och dennes sätt att lära mötas genom en mångfald olika åtgärder. Det kan innefatta i princip allt från studieträning till att kunna ge intellektuell stimulans. Det mest uppenbara är att det krävs goda läromedel och välutvecklat tekniskt stöd vid flexibla studier.¹⁸

¹⁴ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.28.

¹⁵ Ibid, s.87.

¹⁶ Subic A & Maconachie D, *European Journal of Engineering Education*, Vol 29, no 1, March 2004, Flexible learning technologies and distance education, (2004), s.27-40.

¹⁷ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.21.

¹⁸ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:83, Utbildningsdepartementet, *På distans – utbildning, undervisning och lärande*, (1998), s.88.

Flexibiliteten utgörs av elevernas möjlighet till inflytande och möjlighet till att själv bestämma arbetssätt och arbetsform där en samverkan finns med andra elever och lärare. Gabrielsson nämner att i dagens vuxenutbildning har flexibiliteten tenderat att få en snävare definition. Han menar att det handlar om att förverkliga den enskilde elevens behov där gruppen eller övriga elevers roll är bortrationaliserad. Det centrala begreppet inom flexibilitet är tidsaspekten, man skall kunna läsa när man vill och i vilken takt man vill. Gabrielsson menar att vuxenpedagogiken har ersatts av ett stämpelur. Stämpla in när du vill och ställ dig vid ett ”löpande utbildningsband” och stämpla ut när du har nått ditt personliga mål.¹⁹ Det finns därmed risker för att det blir för stor fokus på individualisering där grupp känslan och betydelsen av social gemenskap kommer i skymundan för målet att tillverka produktionsenheter, dvs. elever.

Gabrielsson hävdar att en allt för hård driven individualisering kan påverka eleven så att de sociala målen blir underordnade. Ett för starkt fokus på individanpassning går stick i stäv med modern pedagogik där man eftersträvar och tar avstamp i att eleven samverkar i en grupp. Gruppsammanhanget har betydelse för elevens möjlighet att se sitt lärande, vilket är viktigt för elevens slutliga resultat. I läroplan för kommunal vuxenutbildning (Lvux 82) finns flera övergripande mål som behandlar och sätter mål i fokus;²⁰

- Man bör vid planering, val av arbetsformer och aktiviteter av olika slag beakta att inte bara de studerandes individuella önskemål tillgodoses, utan även deras förståelser för och solidaritet med andra utvecklas.
- Undervisningen skall främja solidaritet och samarbete, vilja och förmåga att ta initiativ och ansvar samt socialt och politiskt engagemang.

Lärande är generellt en komplex mental process²¹. Det kan ske på många olika sätt och under olika betingelser. Vi lär oss ständigt och lärandet pågår därmed alltid. Vi får inte glömma bort att lärande är alltid lärande, däremot kan utbildningsvillkoren vara flexibla, liksom de lärprocesser som syftar till lärande.

Ordet flexibilitet har ofta en positiv laddning och de flesta eftersträvar att vara flexibla, ju större flexibilitet desto bättre. Vuxenstuderande har ofta mindre möjligheter till att vara flexibla och kunna delta i undervisning då undervisningen oftast är planerad och organiserad av andra än av dem själva. Ofta måste vuxna planera sin tid och med hänsyn till sin familj och dess medlemmar. Andra faktorer vuxna måste ta hänsyn till är t ex boende,

¹⁹ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.33.

²⁰ Ibid, s.32-33.

²¹ Ibid s.87.

ekonomi och kommunikationsmöjligheter. Med andra ord det är mycket som skall samordnas och stämma när man skall studera som vuxen.

Många som studerar flexibelt har heltidsarbeten, familj eller kan vara funktionshindrade²². Under våren -98 genomfördes ett projekt i Sundsvall av Hedbergsska skolan. Där frågade man elever vad de tyckte om att studera virtuellt. Elevernas erfarenheter var både positiva och negativa. Eleverna nämner faktorer som att ta eget ansvar, passar bra om man jobbar, måste ha tillräckligt med disciplin, måste ha tid att komma in i arbetssättet och att man måste kunna prioritera och planera.²³ I en annan undersökning gjord av KK-stiftelsen²⁴ redovisar man elevers synpunkter om flexibla studier. Eleverna i den undersökningen sa att det ger mer att plugga själv än att gå på lektioner, det är effektivare att läsa från böcker än att lyssna på en lärare, kanske räcker det med lärarledd undervisning vid två lektionstillfällen i veckan t ex för att reda ut svåra begrepp. Vidare nämner elever att de lär sig snabbare om de läser i boken, det blir tidseffektivare, man får en större helhetssyn och relationen till handledarna blir bättre, eleverna säger vidare att tentor får man ju ingen relation till. Avhopp från utbildningen minskade men avhopp förekommer och då kom eleven oftast till flexibla studier hellre än att de helt hoppade av. Eleverna sa också att de som hoppar av flexibla studier saknar självdisciplin! Andra motiv för att läsa flexibelt, som elever nämner, är att man kan stressläsa ett ämne om man vill.²⁵

I en annan undersökning från Alléskolan i Hallsberg beskriver elever sina skäl till att läsa flexibelt; Det är främst för att få studera på hemorten, att få ta eget ansvar, vara självständig och att man får lära sig modern teknik. Negativa aspekter som eleverna nämner är att det är svårt att få kontakt, dvs. kommunicera med läraren, svårt att få personlig kontakt med lärare och andra elever och att eleverna får för lite information/utbildning om tekniken innan utbildningen började.²⁶

2.2 Elevers egenskaper och förutsättningar vid flexibla studier

I utredningar, styrdokument och forskningsrapporter beskrivs ofta ett antal egenskaper eller förutsättningar hos eleven för att lyckas med sina studier enligt flexibelt lärande. De faktorer vi har valt att lyfta fram och beskriva närmare är självdisciplin, motivation, prioritering, studievana och studieteknik. Vi har valt att titta närmare i litteraturen på dessa egenskaper då dessa har framträtt vid våra intervjuer.

²² Ibid, s.41.

²³ Edström, Rolf, *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, (1999), s.38.

²⁴ KK stiftelsen, stiftelsen för kunskap- och kompetensutveckling.

²⁵ Edström, Rolf, *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, (1999), s.74-75.

²⁶ Ibid, s.46.

Att studera flexibelt innebär att eleven styr över sin egen tid. Just friheten att kunna bestämma, styra och organisera sin egen tid själv innebär ett stort ansvar för eleven. Dock är eleven beroende av skolan och lärarnas tider eftersom hjälp och vägledning behövs då och då.²⁷ Vid flexibelt studiesätt är eleven, generellt, mer ensam och det är ett stort ansvar varje elev får ta för sina egna studier. Jämfört med det traditionella studiesättet där det är främst lärarens ansvar att se till att klassen går framåt. Det krävs därför vid flexibla studier en starkare motivation, en större mognad och en större självdisciplin hos eleven själv. I SOU 1998:84 för man fram att elevens personliga egenskaper såsom motivation, mognad och självdisciplin är av största vikt vid flexibla studier. Med utgångspunkt från det menar distansutbildningskommittén att flexibla studier är en studieform som speciellt passar för vuxna.²⁸ Vuxna har även krav och vill även ha möjligheter till att prioritera utifrån livssituation och intresse.

Carnwell tar upp vikten av att redan innan eleven påbörjar sina flexibla studier ordentligt diskutera tidigare studievana och vad som krävs för att klara studierna. Det är även viktigt att försöka identifiera elevens behov innan studierna startar så att skolan, så väl som eleven vet vad som krävs och behövs för att eleven ska klara studierna.²⁹ Detta är också något som Holmberg nämner i sin rapport, vikten av att ha tydliggjorda ramar för arbetet och en noggrann kravredovisning från utbildningsanordnaren.³⁰

Viktigt är att eleverna snabbt inser att det krävs stor självdisciplin, stort eget ansvar och att eleverna finner en trygghet i och en motivation genom den virtuella studiegruppen. Ofta finner kursdeltagarna olika former att motverka distansen mellan deltagarna och finner på nya sätt att skapa närhet till varandra.³¹

Elevens studieteknik är också av stor betydelse när det gäller hur eleven klarar sina studier. Alla lär på olika sätt. De olika sinnen måste finnas med vid inläring och handledaren måste vara medveten om den enskildes inlärningsstil för att kunna handleda på bästa sätt. Det finns många tips och råd för att få en studieteknik. Den teknik vi vill lyfta fram är enkel och lättanvänd och kommer från Nätverksgymnasiet i Jämtlands län. Att ha en bra teknik är i många fall avgörande vid distansstudier och flexibelt lärande. De råd som ges är att skumma igenom innehållsförteckningen för att få en bild över vad boken innehåller. Därefter

²⁷ Balldin, Jutta, *Studera på distans* – forskningsrapport, (2003), s.114.

²⁸ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.150.

²⁹ Carnwell, R, *Journal of Advanced Nursing*, 31 (5), (2000), s.1018-1028.

³⁰ Holmberg Carl, *Olika vägar till samma kunskap? Pedagogisk analys och diskussion av fyra distanskursmodeller i Företagsekonomi*, (1999), s.39.

³¹ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.38.

omvandla rubriker till frågor för att få insikt över vad huvudbudskapet är. Läs därefter och stryk under nyckelord, återberätta sedan för dig själv. Slutligen repetera, repetera sedan igen efter en tid för att lagra det inlärd i s.k. långtidsminnet.³²

2.3 Skolans ansvar för lyckade studier vid flexibelt lärande

I utredningar, styrdokument och forskningsrapporter beskrivs ofta skolans och handledarens ansvar för att eleven ska lyckas med sina studier enligt flexibelt lärande. De faktorer vi har valt att lyfta fram och beskriva närmare är handledning, läromedel, studiemiljö och IT-kommunikation. Vi har valt att titta närmare i litteraturen på dessa egenskaper då de har framträtt vid våra intervjuer.

2.3.1Handledning

Flexibilitet är grunden för nyskapande och kreativitet. Den nya pedagogiken som kommer genom Internets genomslagskraft i utbildningen medför en stor potential för flexibilitet i tid, rum och arbetssätt.

Flexibla studier ger många möjligheter och stor frihet för eleven. Lärarna är dock ofta bundna till tanken att en kurs är en kurs, en grupp är en grupp och att en termin är en termin med en början och ett slut, med betoning på det senare. Synpunkter finns då på att studierna skall kunna bedrivas under så lång tid som eleven behöver och med hänsyn till den situation eleven har. Vi de tillfällen eleven drar ut på studierna får inte eleven tappa glädjen, lekfullheten och därmed motivationen. Handledaren bör därför inte endast fokusera på effektivitet som att driva eleven snabbt till sitt mål utan låta eleven med lust och glädje, eget ansvar studera i sin egen takt.³³

Lärarens roll är att öppna dörrar och visa hur man stiger in i nya världar. Läraren skall väcka nyfikenhet och inspirera till lust, vilket bör vara de två största drivkrafterna. Arbete och det vidgade seendet, som kan vara en definition av kunskap, är elevens roll och del av detta. Alla är vi olika och vill göra på olika sätt. Läraren precis som eleven vill strukturera sitt arbete efter eget huvud. För att möta upp mot elevens behov krävs en annan pedagogik än som den vid traditionell klassrumsundervisning.³⁴ Problembaserat lärande (PBL) är en pedagogik som kan används vid flexibelt lärande. Handledaren är den som ska skapa lärandesituationer och

³² Nätverksgymnasiet i Jämtlands län, *Flexibelt lärande*, (2003), s.120.

³³ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.54-64.

³⁴ Kågström, Lars, *Gymnasiet på Internet*, (2003), s.9.

därmed träna eleverna på att söka och inhämta kunskap på egen hand och som eleverna behöver för att klara uppgifter som de enligt kursplanen ska kunna lösa vid kursens slut.³⁵

Handledning är en form för lärande som bygger på ett möte mellan två eller flera personer.³⁶ Genom att ge en bra handledning skapar man bra förutsättningar för elevens lärande. Handledningen ska utgå från elevens behov och förutsättningar. Vid flexibelt lärande är det därför viktigt att handledaren tydliggör uppgifter och frågor som eleven har. Eleven ska reflektera och själv hitta svaren med stöd av handledaren eller andra elever i gruppen. Handledarens roll blir då främst att lyssna, fråga, utveckla och tillsammans med eleven sammanfatta.³⁷ Dahlin visar i sin forskningsrapport att läraren/handledaren måste överväga antalet kontakter han/hon har förmåga till och har till sitt förfogande med hänsyn till sin tidsram. Han menar att kontakten/kommunikationen tar mer tid vid flexibelt lärande jämfört med den traditionella undervisningen. Det krävs dessutom erfarenhet för att kunna vara lärare/handledare vid flexibelt lärande.³⁸ Vid denna studieform får läraren överlämna ”expertrollen”, som ofta används i traditionell undervisning och istället agera som en studiehandledare. Lärarrollen, i och med flexibelt studiesätt, förändras till att bli en arbetsledare, informatör, administratör, samtalsledare, föreläsare eller handledare.³⁹

För att möta elevers behov av flexibelt lärande har lärare känt sig tvingade att effektivisera lärandet, möjligen för att kunna överleva själva och inte bränna ut sig. En bra handledning är utgångspunkten för eleven vid kursstart. Eleven jobbar sedan i sin egen takt och med stöd från handledaren. Kurshandledningen kan se ut på lite olika sätt och vara mer eller mindre komplex med olika moduler och verktyg. Ett projekt som genomfördes vid Hälsingevux under hösten 2003 lyfte problemet med att många handledningar inte tar utgångspunkt från elevers tidigare erfarenheter och föreställningsvärld. Det erbjuds alltså en utstakad väg för eleven att följa, dvs. där utgångspunkten och frågeställningen är givna på förhand. De studerande arbetar därmed med samma frågor och uppgifter, dock i sin egen takt och sin egen ordning från en valfri plats. I samma projekt framgick att det inte är individualiserad undervisning utan detta talar för en privatisering av lärprocessen. Eleven har möjlighet att påverka studietakten genom att t ex. driva upp tempot. Det kan stimulera till att kursen läses in på kortare tid kanske med syfte att skaffa sig en formell behörighet snabbt. Det står då i motsats till ett lärandeperspektiv där det hade funnits skäl till att låta det ta längre tid

³⁵ Egidius, Henry, *Pedagogik för 2000-talet*, (2003), s.199.

³⁶ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.63.

³⁷ Ibid, (2004), s.63.

³⁸ Dahlin Bo, *Om IKT-baserad distansutbildning och ”flexibelt lärande” – en forskningsöversikt*, Karlstad Universitet, (2000), s.20-21.

³⁹ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.85.

för att eleven skulle kunna uppnå en helhetsbild och därmed en fördjupning på området. Kan denna tidshets tendera att motverka förståelsefördjupningen och motverka meningsskapande lärprocesser för eleven? Hur kan man då skapa balans? Är flexibel utbildning ett verktyg i lärandets tjänst eller gynnar det i första hand budgeten?⁴⁰

Ansvar för kursens innehåll och utformning, liksom att eleverna ska få det stöd de behöver ligger på utbildningssamordnaren.⁴¹ När man organiserar och planerar undervisning kan det göras från olika sätt med en utgångspunkt från lärandet. Ett sätt är att organisera undervisningen är att utgå från de olika ämnena och deras logiska struktur. Sedan förmedlas kunskapen i mindre bitar där eleverna successivt ökar sin förståelse för ämnet.⁴² I flexibelt lärande måste man utgå från den enskilde individen och organisera sin undervisning från elevens föreställningsvärld och förståelse för den verklighet denne befinner sig i. Då handledaren har det som utgångspunkt ger det möjligheter att skapa situationer som motiverar eleven att delta i lärprocessen.⁴³

God kommunikation mellan handledare och elev är nödvändig, samtidigt är det viktigt att behovet av undervisning och handledning begränsas. Detta kan bero på kostnader men även på elevens behov av frihet i studierna. Detta gör att det ställer stora krav på en kurs, både på pedagogik och organisation såväl som på läromedel och IT-teknik.⁴⁴

2.3.2 Läromedel

Vilken typ av läromedel och hur det är utformat har speciellt stor betydelse vid flexibla studier och därmed för studiernas resultat. En orsak till det kan vara att det oftast behövs mer stöd och hjälp än vid traditionell klassrumsundervisning. Dock används ofta samma kurslitteratur i traditionell utbildning som i flexibel utbildning.⁴⁵ Vilka läromedel används då inom flexibla studier? De tryckta läromedlen dominerar fortfarande och sättet att kommunicera sker också fortfarande via det skrivna språket, främst genom datorer.⁴⁶ Det används även tv, radio, videoband, ljudkassetter och webbkamera vid detta studiesätt. Det är viktigt att läromedel vid flexibla studier är självinstruerande och innehåller möjligheter till inbyggd interaktivitet.⁴⁷ För att kompensera lärarens personliga frånvaro menar Keegan att

⁴⁰ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.27-29.

⁴¹ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.10.

⁴² Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.24.

⁴³ *Ibid*, s.24, s.27.

⁴⁴ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.10.

⁴⁵ *Ibid* s.26.

⁴⁶ *Ibid*, s.61.

⁴⁷ *Ibid*, s.32.

man måste ha en enkel och lättläst text i studiematerialet, noggrann strukturering av dess innehåll, självtestande frågor, tydliga mål och delmål.⁴⁸ Studiehandledningen skall vara så effektivt att eleven snabbt kan få ramarna klara för sig. Fasta ramar skapar inte vilshenhet och oro bland eleverna.⁴⁹

Studiepärmarna skall finnas tillgängliga i ett gemensamt utrymme där eleven kan plocka kopierade uppgifter, information om föreläsningar och obligatoriska träffar. I studiepärmarna skall finnas information om vad som är planerat samt tidigare utdelade övningar. Det bör finnas en informationstavla där aktuell information visas. Ett kursfack där meddelanden och uppgifter kan läggas underlättar även för kommunikation och information.⁵⁰

En studiehandledning används för respektive kurs och skall bl a innehålla en pedagogisk modell över kursen, dvs. vad som är viktigt i ämnet, hur detaljer prioriteras och hur delar hänger samman i en helhet. Kursen är uppdelad i olika moduler/moment där det framgår och beskrivs vad eleven ska göra, vilket material som finns att tillgå samt hur redovisning av uppgifter ska ske. Detta är några exempel på vad som bör finnas med i en studiehandledning.⁵¹

2.3.3 Miljö

En stödjande social miljö är viktigt för lärandet för många människor. En viktig resurs i detta sammanhang är den fysiska infrastrukturen som kommunerna byggt upp i form av lärcentra.⁵² Lärcentra nämns ofta som en lösning för vuxnas lärande. Med lärcentra menas inget entydigt begrepp. I vissa kommuner heter det samma studieverkstad. Det specifika är dock att de är utformade utifrån behov och syften anpassade för flexibla studier. De erbjuder avancerad teknik för kommunikation och stöd, personal, handledare och vägledningsresurser, grupprum, självstudieplatser och bibliotek. I det livslånga lärandet har även arbetsplatsen en given roll som miljö för organiserat lärande då den vuxne tillbringar mycket tid där.⁵³

En IT-plattform kan fungera som ett virtuellt lärcentra och kan dessutom hjälpa till att skapa en social miljö. Verstechi däremot menar att vid högre utbildningar spelar den personliga kontakten mellan lärare och elev en mindre roll. Han menar, att genom olika

⁴⁸ Keegan, Desmond, I D, Keegan, (Eds), Reintegration of the teaching acts, *Theoretical principles of distance education*, (1993), s.113-134,

⁴⁹ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.59.

⁵⁰ Ibid, s.38-39.

⁵¹ Nätverksgymnasiet i Jämtlands län, *Flexibelt lärande*, (2003), s.204-205.

⁵²

http://www.itkommissionen.se/dynamaster/file_archive/020124/310c2c45eaf264244e4c96b15718ad19/04_2000%20Vuxenutbildning%20-%20en%20nyckelfr%e5ga%20i%20IT-samh%e4llet.pdf, *Vuxenutbildning – en nyckelfråga i IT-samhälle*, IT-kommissionen, (2000), (2005-12-18).

⁵³ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s. 215-219, s.285.

virtuella lärcentra är det möjligt att upprätthålla en relativt intensiv kommunikation mellan lärare och elever, liksom mellan eleverna själva. Det innebär att det inte behöver vara ensamt att studera på distans.⁵⁴ Balldin å andra sidan menar att studier på distans inte ger någon naturlig social miljö och hon är tveksam till om det över huvudtaget går att ersätta den sociala gemenskapen via datorer.⁵⁵ Att skolmiljön är viktig och att den är anpassad till verksamheten ses som självklar. Det bör finnas bibliotek i anslutning till studiehall, grupprum, arbetsrum och lektionsrum men även mindre rum för enskilda samtal. Vi ska inte glömma bort att hemmet också är ett viktigt rum för eleven.⁵⁶

2.3.4 IT - kommunikation

Datatekniken öppnar nya sätt att ta till sig kunskaper. Vid flexibla studier liksom vid traditionell undervisning har IT en betydelsefull roll. Datorn används för ordbehandling, kalkylering, grafisk presentation, kunskapsredovisning, presentation av elevarbeten, kunskapsökning och till hjälp finns särskilt framtagna utbildningsprogram på t ex CD-ROM skivor. Vid flexibla studier används datorn i stor utsträckning för kommunikation mellan lärare och studerande och mellan studerande inbördes.⁵⁷ Lärandet kan individanpassas på ett helt annat sätt och med hjälp av Internet, beroende på vilka förkunskaper eleven har, kan eleven lätt hoppa in på rätt nivå.

Forskning visar att det är viktigt att ha en väl fungerande IT-plattform för att öka trivseln och även för att öka möjligheterna till lärandet. Genom en IT-plattform kan eleverna bli utbyta kunskaper med varandra, samtala och diskutera.⁵⁸ Nya studiemiljöer med hjälp av datorn skapas via olika typer av IT-plattformar. IT-plattformen blir platser för möten, seminarier och liknande som simuleras virtuellt. IT medför alltså nya möjligheter att bedriva undervisning oberoende av tid och rum. Det innebär också att dialoger och möten kan ske i andra ”rum” dvs. via skolans plattform. Man har sett att även i de fall eleverna är intresserade och entusiastiska med att arbeta i en kommunikationsplattform så saknar eleverna ofta ”samtalet” och kontinuiteten i samtalen. Det kan bero på att eleverna läser kursen i olika takt och är mer eller mindre aktiva i olika perioder. För att skapa lärandeprocesser som bygger på samspel mellan lärare-elev, elev-elev så krävs en organisation som möjliggör levande och

⁵⁴ Verteechi, B, ”Structural analysis of distance education”, (1993), Keegan, D, (Eds), *Theoretical principles of distance education*, s.152-164.

⁵⁵ Balldin, Jutta, *Studera på distans*, (2003), s.114.

⁵⁶ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.36.

⁵⁷ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.27.

⁵⁸ Horn, Peeter, Olofsson, Sarah, *Att bryta isoleringen – sociala faktorer i nätbaserad distansutbildning*, IT-kommissionen, 53/2002.

meningsfulla möten oavsett om de sker på riktigt eller virtuellt.⁵⁹ Bara för att den största delen kommunikation sker med hjälp av dator betyder inte det att relationen och möjligheten att lära känna varandra blir sämre. Det finns lärare som menar att kontakten blir bättre och insikten i elevers tänkande blir bättre med e-kommunikation.⁶⁰ Den flexibla kommunikationens ledstjärna är lättillgänglighet och inom flexibelt lärande är målet att eliminera alla hinder för kommunikation. Därför är det bra att ha bestämda telefontider så att eleven kan nå handledaren för samtal likaväl som handledaren inte känner kravet att alltid vara tillgänglig. En webboard som fungerar som en anslagstavla kan underlätta för eleven. Där kan elever diskutera idéer och problem samt göra inlägg i olika ämnen.⁶¹

Dagens IT teknik möjliggör och bidrar även till att skapa helt nya pedagogiska verktyg. Pedagoger menar att kursledare och kursdeltagare kan kommunicera med varandra oberoende av tidpunkt. Fördelar med det är att man kan läsa om det som diskuterats flera gånger och skapa distans och reflektion till det sagda. Alla elevers ord kommer i lika starkt fokus. Genom denna interaktiva process kan alla kursdeltagare också få möjlighet att ta del av varandras kunskaper och erfarenheter.⁶²

En introduktion och utbildning i hantering av IT plattformen ska ges till eleven vid distansstudier. Tillgång till teknisk support är en annan faktor som underlättar för eleven vid flexibelt lärande.⁶³

2.4 Sammanfattning

Ur det material vi har läst och utifrån de intervjuer vi har gjort har vi kunnat se att elevens egenskaper och förutsättningar som självdisciplin, motivation, prioritering, studievana och studieteknik är viktiga för att lyckas med flexibla studier. Skolans och handledarens ansvar för att kunna stödja eleven till att fullfölja sina studier är att ge god handledning, ha ett bra läromedel, ha en funktionell och god studiemiljö och där det finns en IT-plattform för kommunikation.

Självdisciplin är a och o vilket betyder att flexibelt lärande inte passar alla. Flexibelt lärande skall inte vara en nödlösning för att man riskerar schemakrockar eller för att man har för många håltimmar. Det är inte nödvändigtvis enklare att läsa flexibelt jämfört med traditionell undervisning, dvs. klassrumsundervisning. Vi flexibelt lärande är det endast några

⁵⁹ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.27.

⁶⁰ Edström, Rolf, *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, (1999), s.73.

⁶¹ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.38-39.

⁶² Edström, Rolf, *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, (1999), s.40-41.

⁶³ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.31.

få inbokade timmar för gemensamma genomgångar och det kan upplevas som att det är enkelt och inte så betungande att studera enligt detta förhållningssätt. Med det är eleven själv som ansvarar för när han/hon skall studera och driva studierna mot det mål som är uppsatt. Det upplevs ofta ensamt att läsa flexibelt och när man halkar efter vill man kanske inte be om stöd, vilket kan innebära att avhoppet blir ett faktum. Eleverna saknar ofta snabb respons och feedback från handledare. Det kan leda till en frustration då eleven inte får svar på frågor direkt de stöter på problemen. Då kan en IT-plattform hjälpa till och ge ett stöd där eleven lägger ut sin fråga till övriga elever och får hjälp av varandra.⁶⁴

Olika faktorer som är viktiga vid flexibelt lärande har belysts ovan. Distansutbildningskommittén har i sitt slutbetänkande sammanfattat de krav som de anser är särskilt betydelsefulla för en god distansutbildning;⁶⁵

- väl genomtänkt planering av kursen.
- en kursplanering som görs tydlig för de studerande.
- pedagogik, läromedel och IT-användning bör vara utformade så att eleverna i största möjliga mån kan bedriva sina studier utan undervisning och ytterligare handledning, men om ytterligare handledning behövs ska det kunna erbjudas utan större dröjsmål.
- grupparbete, skall göras det möjligt trots att studenterna befinner sig på distans från varandra.
- bra teknisk support för både studerande och lärare.

Även om vi är individer så är vi en också en grupp som behöver ledas av en lärare, en fåraherde, någon som skapar trygghet, har empati, skapar sammanhållning och struktur.⁶⁶

⁶⁴ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.43-44.

⁶⁵ Statens offentliga utredningar, SOU 1998:84, Utbildningsdepartementet, *Flexibel utbildning på distans*, (1998), s.11.

⁶⁶ Nationellt centrum för flexibelt lärande, rapport 5:2004, *Utsikter och Insikter*, (2004), s.45.

3 Metod

Metod är den hantverksmässiga sidan av hur den vetenskapliga undersökningen skall utformas, eller d v s läran om de instrument som kan användas för att samla in information, bearbeta informationen och ge ett resultat. Metod är ett systematiserande av det undersökta utifrån den verklighet som har studerats. Det forskaren eftersträvar är att finna olikheter och likheter i det som studeras. Genom att använda en viss metod kan forskaren förbättra och skärpa sin förmåga att finna orsaker bakom olika studerade händelser, eller åsikter som har betydelse för bakomliggande faktorer. Detta för att forskaren skall kunna strukturera åsikter och handlingar. Den metod som väljs skall ses som ett hjälpmedel och inget mål i sig för undersökningen.⁶⁷

I följande kapitel redogörs av val för undersökningsmetod, hur själva undersökningen har genomförts och urval av skola och respondenter. Därefter redovisas undersökningens trovärdighet, tillförlitlighet och etik.

Målet för undersökningen är att ta reda på motivet till flexibla studier, vilka förutsättningar och egenskaper som eleven behöver för att studera flexibelt samt vilka faktorer skolan ansvarar för, för att eleven skall fullfölja sina studier. Vi har valt att presentera undersökningen ur ett elevperspektiv.

3.1 Metodval

Vårt val av metod bygger på det sättet vi vill iaktta, förklara samt analysera verkligheten. För vårt insamlande av data från intervjuerna har vi valt en kvalitativ teknik. Slutsatser och tolkning av materialet arbetas fram genom en induktiv princip.

Skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativa metod beror på vald problemställning och på vilken data man vill ha. I den kvantitativa metoden värderas eller mäts informationen, olika förekomster mäts med hjälp av siffror och redovisas i statistiska modeller. För insamling av data vid den kvantitativa metoden används oftast enkäter. Vid den kvalitativa metoden används ofta intervjuer och/eller observationer för insamlandet av data. Den kvalitativa metoden används oftast då man vill ha en djupare förståelse för problemet.

Den kvalitativa forskningen utgår från att det finns en mängd olika verkligheter, lika många som det finns människor. Dessa verkligheter är partiska och skall av forskaren tolkas, inte mätas.⁶⁸ Den kvalitativa undersökningen syftar till att studera av vilken art en företeelse

⁶⁷ Halvorsen, Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, (1992), s.13.

⁶⁸ Merriam, Sharan B, *Fallstudien som forskningsmetodik*, (1994), s.31.

är. Forskaren har i syfte att förstå värden som trivsel, livskvalitet och som i vårt fall upplevelse. Företeelsen skall kunna identifieras och tolkas från del till helhet. Forskaren får då ett sammanhang där man annars bara har begränsad eller ofullständig information från teorier. Kvalitativa studier är nödvändiga då det som skall undersökas är vagt, mångfasetterat och högst subjektivt, som i vårt fall med elevers upplevelse av flexibelt lärande. Kvalitativa studier är också lämpliga då endast egenskaper beskrivs och man med begränsning eller inte alls kan kvantifiera, mäta eller sätta värden på som sägs.⁶⁹

Vår problemformulering har varit avgörande för oss då vi har valt kvalitativ intervjumetod. Vi har valt denna teknik på grund av att vårt syfte är att skapa en helhetsbild över hur de studerade uppfattar situationen med att läsa flexibelt. Vi vill skönja vilka hinder som finns och framför allt vilka faktorer som möjliggör att eleven fullföljer sin utbildning, allt utifrån elevernas egen erfarenhet. En kvalitativ undersökning syftar längre än till en beskrivning av det studerade fenomenet.

Vi bestämde oss för att använda oss av kvalitativa, ostrukturerade personliga intervjuer. Vi ansåg att det var den metod som skulle ge oss mest relevant information för att kunna belysa ämnet samt ge oss svar på frågorna om motiv till flexibla studier, vilka egenskaper behöver eleverna för att läsa flexibelt samt vilka faktorer skolan ansvarar för som är avgörande för att eleven skall fullfölja sina studier. I vår analys vill vi få en insikt över de vanligast förekommande faktorerna och belysa och konkretiserar dem med syfte att tydliggöra dem och skapa medvetenhet och förståelse hos elever såväl som hos utbildningsanordnare för hur framgångsrika flexibla studier kan underlättas.

Vi har valt den induktiva ansatsen då vår problemställning kräver kvalitativ information. Det innebär för oss att vi till en början har kompletterat vår kunskapsbas och utvecklat en större förståelse för olika begrepp inom de studerade företeelserna.

Vårt syfte är att få fram en så stor bredd på synpunkter om flexibelt lärande som möjligt och vår undersökning avser att identifiera och formulera begrepp, faktorer för att skaffa oss en helhetsförståelse för det studerade fenomenet. Induktiv ansats i studien betyder att vi utgår från observationer i verkligheten och söker regelbundna likheter i materialet⁷⁰.

Tolkning kräver för det mesta både kreativitet och fantasi och till att börja med skall vi förstå verkligheten hos de elever som studerar/studerat i studieverkstad. För att få en förståelse för vårt problem har vi intervjuat elever som läser idag samt elever som har hoppat av sina studier innan de är klara. Eleverna beskriver sin verklighet, sin upplevelse för oss och

⁶⁹ Wallén, Göran, *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, (1996), s.73-74.

⁷⁰ *Ibid*, s.89.

denna logik kallas aktörssynsättet. Det innebär att vi inte vill se det studerade som något objektivt eller oberoende av människorna utan det skall beskriva en social konstruktion där olika människor kan tolka och beskriva verkligheten på sitt sätt.⁷¹ Efter att ha studerat aktörernas verklighet skapar vi oss ett underlag för djupare tolkning. Det handlar om att finna meningsfulla, fruktbara och intressanta tolkningar till varför olika fenomen har uppstått, vilket görs utifrån respondenternas svar. Nedan följer förslag på tumregler som är lämpliga att beakta vid tolkningar av materialet;⁷²

- Finns det likheter mellan teori och empiri?
- Är det som tolkas förankrat i teorin?
- Är tolkningen sammanhängande?
- Bidrar tolkningen till nyskapande, meningsfullhet och nya insikter?

Med vår uppsats vill vi hitta faktorer som är viktiga för att eleven ska lyckas med sina studier vid flexibelt lärande. Genom att vi belyser och konkretiserar dessa faktorer kan de lyftas och tydliggöras för att skapa en medvetenhet och förståelse för vad som krävs av eleven och av skolan för att eleven skall kunna fullfölja sina studier enligt plan.

3.2. Genomförande

Urvalet av respondenter har inte skett slumpmässigt utan valet av elever har skett med tanke på att de ska studera flexibelt just nu såväl som att det krävdes intervjuer med elever som har hoppat av innan utbildningen var avslutad. Detta för att det annars inte skulle ha gett relevant information om det ämne vi undersöker. Vi behövde information från båda dessa grupper för att kunna jämföra dessa två grupper och få fram information om likheter såväl som olikheter. En fördel med vald teknik är att den kvalitativa delvis ostrukturerade intervjutekniken kräver lite förberedelsetid för formulerande av frågor eftersom frågorna inte på något sätt är tänkta att vara exakta⁷³.

Den frågeguide som har använts har inte varit tänkt att leda in eleverna på vårt definierade problemområde utan har fungerat som ett stöd för oss och för de intervjuade till att få igång ett samtal och hålla det igång på ett för respondenternas inspirerande sätt. Frågeguiden redovisas i bilaga 1 och 2. De öppna frågor och delvis strukturerade frågor som återfinns i frågeguiden har gett en högre grad av anpassning under intervjuförloppet, genom att vi kan anpassa frågorna efter respondenternas tidigare svar och förkunskaper. Genom att

⁷¹ Carlsson, Bertil, *Grundläggande forskningsmetodik*, (1986), s.26.

⁷² Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, (1992), s.45.

⁷³ Lantz, Annika, *Intervjumetodik*, (2000), s.93-94.

använda denna teknik anser vi oss fått en högre grad av flexibilitet vid intervjuerna samt vid sammanställning av det empiriska materialet.⁷⁴

De frågorna som ställts beror mycket på vad som framkommit av de tidigare svaren vilket har bidragit till att vi har fått hög flexibilitet i undersökningen. Däremot har analysfasen tagit lång tid då svars mängden har varit stor och ostrukturerad. Analysfasen har därför krävt mycket bearbetning vilket kan ses som en nackdel. På det sätt intervjuerna har genomförts har det inte gett någon tydlig gräns mellan intervjusvaren och den analys som görs av svaren från intervjun. I analysen har vi försökt att bryta ned och bena isär sådant som hör ihop för att söka ett mönster. Det har bidragit till ökad förståelse för helheten och kärnproblemen, resultatet har sålunda blivit mer allsidigt, holistiskt och utvecklingsbart.

3.2.1 Urval

Vi har valt att göra personliga intervjuer med elever som studerar flexibelt idag samt att göra telefonintervjuer med elever som har avbrutit sina studier. Urvalsgruppen består av totalt sjutton elever som studerat vid Komvux, svenska A, 50 poäng och svenska B, 50 poäng. Eleverna har blivit inskrivna hösten -04 samt våren -05. Vi har medvetet valt att fråga lika många kvinnor som män i åldern 20-45 år. Urvalet består av elever som fullföljt sina studier samt elever som lämnat in minst en inlämningsuppgift och därefter slutat. Studien bortser från dem som anmält sig till utbildningen men inte påbörjat sina studier.

Informationssamlade började med att vi kontaktade en lärare på Komvux för att få beskrivet vad flexibla studier innebär. Vid samma tillfälle så fick vi ta del av lärarens informationsmaterial om avhoppade elever. Urvalet till intervjuer har skett genom att läraren på Komvux har gett material om avhoppade elever såväl som att läraren presenterade oss för elever som studerar flexibelt idag och som befann sig på skolan den 10:e november -05. Av de fem första utvald till personlig intervju och som är studerande idag blev tre intervjuade. Det betyder att vi har fått ett bortfall på två elever då de övriga inte kom till vår avtalade tid. Efter dessa intervjuer var ambitionen att telefonintervjua tolv stycken före detta studerande. Det visade sig dock vara svårare än vi trott. Elever har flyttat, telefonnummer är ändrade och utan hänvisning till nytt telefonnummer vilket har resulterat i sju genomförda telefonintervjuer. Bortfallet vid telefonintervjuer har därmed blivit fem stycken. Vår ambition har varit att intervju totalt sjutton elever, någorlunda jämt fördelat mellan könen samt en intervju med en lärare. Det har inte varit möjligt. Det slutade med att vi genomförde intervjuer med tio elever och en lärare. Utav de tio eleverna var åtta kvinnor och två män.

⁷⁴ Lantz, Annika, *Intervjumetodik*, (2000), s.70-72.

Könsfördelningen har på grund av bortfallen inte utfallit enligt vår ambition då vi ville prata med lika många kvinnor som män men vi ser inte att svaren mellan könen skulle ha förändrat något i vårt resultat. Intervjugruppen av elever ser ut enligt följande, fyra kvinnor och två män på ca 20 år, en kvinna ca 25 år, två kvinnor ca 30 år, en kvinna ca 40 år och till sist en kvinna på ca 45 år. Intervjusvaren har hjälpt oss att hitta ett visst mönster och vissa likheter mellan respondenterna. Det har gett oss en bild över verkligheten och därmed kan vi säga att vi har tillräckligt underlag för att göra en bedömning och värdering inom ramen för vårt syfte. Intervjuerna har skett med stort engagemang och med positiv inställning från alla respondenter.

Kritik kan riktas både mot urvalet av elever som läser just nu så väl som av urvalet av elever som hoppat av sina studier. Det har inte rört sig om ett obundet slumpmässigt urval och samtidigt har vi inte tillämpat något direkt urval för de elever vi har intervjuat. Elever som är studerande idag och som blivit utvalda av läraren skulle kunna vara partiska och uppge bättre förhållande än det är. Med det menar vi att eftersom läraren har pekat ut elever så skulle läraren endast ha valt ut elever som denne har goda relationer till. Vi uppfattar inte att det är så. Anledningen till vår uppfattning är att ingen av respondenterna döljer något i det förhållande som råder, vilket vi tycker oss märka då respondenterna också gett en del negativ kritik. Det kan hävdas att vi inte har täckt intervjuobjekten i antal för att vara heltäckande, men det har heller inte varit vår avsikt. Vi anser att vi ändå har fått en god inblick i elevers syn på flexibelt lärande.

Kritik som kan riktas mot de svar vi erhållit från elever som hoppat av är att en del av eleverna har tidigare negativa upplevelser från studietiden. Detta kan ha bidragit till att deras svar har blivit präglade av deras negativa erfarenheter. Denna kritik bör dock inte uppfattas som negativ för undersökning och dess resultat utan det har gett oss en bredare och mer nyanserad bild. En annan kritik som kan riktas mot svaren från respondenterna är att de i vissa fall är mycket positiva. En anledning till det kan vara att dessa elever har mycket hög motivationen. Det kan också leda till att svaren inte lämnats på ett så objektiva sätt som möjligt, d v s dessa elever uttrycker allt i positiva ordalag. Vi är dock inte av den uppfattningen att respondenterna svar har gett, i någon större utsträckning, svar som påverkat studien negativt.

3.2.2 Datainsamling

Inom ramen för vår valda metod och vårt sätt att ta oss an problemställningen har information, data, anskaffats för att ge oss underlag för vår undersökning⁷⁵. Kvalitativ information, mjuk data, har inskaffats genom intervjuer med en lärare och med tre elever som just nu studerar enligt förhållningssättet flexibelt lärande samt med sju elever som har studerat men hoppat av sin utbildning innan studierna avslutats.

Vårt frågeformulär blev utformat till att innehålla en ram av frågor. Den har fungerat som inledning till intervjuerna och har gett en viss inriktning av samtalen vid intervjuerna. Frågeformuläret är skapat så att det skall ge den intervjuade chansen att berätta om sina erfarenheter av att studera med detta förhållningssätt. Fördel med att bygga intervjuformulär på detta sätt är att respondenterna inte blir låsta vid frågan och dessutom undviks risken att endast erhålla korta svar. Den intervjuade kunde öppet berätta och delge oss sina positiva och negativa erfarenheter. Ytterligare en fördel med denna typ av intervju är att vi kan undvika att viktig information, som vi inte tänkt på innan, kan gå förlorad. En risk med att ställa raka frågor är att den intervjuade inte svarar på mer än det som tillfrågats och annan värdefull information inte erhålls. Vi anser att den risken är minimerad då vi har sett ett mönster i det resultat vi fått fram genom intervjuerna. Därmed har vi lyckats skapa en värdefull informationskälla för oss. En nackdel med denna metod kan vara att det blir svårare att hålla en balansgång mellan intervjuaren och respondenten så att de lämnar den önskade informationen som intervjuaren är intresserad av. En styrning av intervjun kan medföra att dialogen avstannar och syftet med att få en inblick i den intervjuades verklighetsuppfattning inte uppnås.⁷⁶

Intervjusvaren har varit varierande men påvisat vissa likheter som resulterat i att vi sett ett mönster. Intervjuerna har gett oss förståelse för de särdrag, unika företeelser, avvikelser och likheter som kan uppstå i samband med flexibla studier. Vi har haft möjlighet att kontrollera det problematiska direkt på plats genom att ställa följdfrågor då någonting har varit oklart.⁷⁷ För att kunna få en så god kontakt med den intervjuade som möjligt och kunna ge dem all uppmärksamhet har vi genomfört intervjuerna genom att banda svaren på kassett. Ingen av de intervjuade har haft något motstånd till detta utan tvärtom snarare tyckt att det har varit bra. Vi har då helt kunnat koncentrera oss på frågor och svar. Det i sin tur har också bidragit till att nya frågor fötts ur samtalen och att respondenten inte har tvingats in i ett

⁷⁵ Wiedersheim-Paul, Finn, Eriksson, Lars Torsten, *Att utreda, forska och rapportera*, (1991), s.76.

⁷⁶ Darmer, Per & Freytag, Per V, *Företagsekonomisk undersökningsmetodik*, (1995), s.252ff.

⁷⁷ Halvorsen, Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, (1992), s.82.

bestämt tankemönster utan har kunnat uttrycka sig och fördjupat sina åsikter på ett fritt sätt⁷⁸. Intervjuerna på Komvux har pågått upp till en timme, telefonintervjuerna har skett i ca trettio till fyrtiominuter. Intervjuerna har vi skrivit ned och använt som underlag för vår analys tillsammans med information från artiklar, Internet och litteratur.

3.3 Trovärdighet och tillförlitlighet

Med undersökningen trovärdighet och tillförlitlighet menar vi bl a giltigheten av resultatet. Begreppen används för att beskriva värdet av intervjuerna. Är de svar vi fått fram genom intervjuerna användbara? Är de svar vi fått trovärdiga och relativt tillförlitliga? Då vi har intervjuat två kategorier, elever som studerar idag enligt förhållningssättet flexibelt lärande samt elever som börjat men hoppat av sina studier innan de var klara så anser vi att vi har ökat trovärdigheten och tillförlitligheten i materialet. Sammantaget har alla svaren från respondenternas gett en helhetsbild utifrån vårt uppsatta syfte. Elever som studerar idag har intervjuats för att få en tydligare bild över vad som krävs av dem. Därefter har en djupare förståelse uppnåtts genom att intervjua personer som har studerat men avbrutit sina studier av olika anledningar. Genom att vi har valt att intervjua personer som läser idag samt personer som har läst men hoppat av anser vi att det har bidragit till högre tillförlitlighet. Resultatet vi fått fram genom intervjuerna skall även vara användbart för andra, vilket kan skilja sig från situation till situation.

I vår undersökning har vi haft avsikten att undersöka vilka faktorer ur ett elevperspektiv som kan hindra eller befrämja lyckade studier då eleven läser flexibelt. Vårt instrument för att erhålla information om dessa frågor är intervjuer som vi gjort med elever. Svaren från intervjuerna utgör våra primärdata som efter bearbetning och analys ger oss ett resultat som sedan ligger till grund för våra slutsatser. En väl utförd intervju bidrar till resultatens tillförlitlighet, trovärdighet och giltighet.

Vid intervjutillfället bör intervjuaren försöka fånga respondenternas uppfattning eller upplevelse, i vårt fall angående faktorer som påverkar deras studier. Intervjuaren skall sedan försöka återge det respondenten har sagt. Vi har under intervjuerna försökt skapa ett tillräckligt bra klimat mellan oss och respondenterna så att ett samspel mellan oss uppstår. För att möjliggöra det har vi haft intervjuer på skolan där de igångvarande studerande har uppehållit sig. De elever som har hoppat av har vi först haft kontakt med per mail för att senare ringa till och ställa frågor. Då har vi varit relativt gott förberedda och det har

⁷⁸ Halvorsen, Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, (1992), s. 86.

respondenterna troligtvis känt och därmed har ett gott och seriöst förhållande bidragit till bra information.⁷⁹

För att erhålla ett användbart resultat måste intervjuaren ställa relevanta frågor för att intervjuens syfte skall uppnås⁸⁰. Dessa frågor skall sedan ställas på ett liknande sätt hos alla respondenterna. Detta för att vi bl.a. skall kunna analysera och bearbeta materialet och hitta ett mönster som vi sedan använder som underlag för våra slutsatser. Vi upplever att vi har ställt relevanta frågor för att uppfylla vårt syfte med intervjuerna. Frågorna har, trots att vi haft personliga intervjuer utan fast frågeformulär, kunnat ställa så att de har varit likartade hos alla respondenter. Detta har sedan möjliggjort att vi på ett relativt enkelt sätt kunnat sammanställa alla svaren för att sedan kunna analysera dem. Vi har ställt allmänna frågor om faktorer som kan påverka studierna enligt flexibelt förhållningssätt för att få en uppfattning om det är ett allmänt likartade fenomen som påverkar. Vi har också ställt riktade frågor för att mer specifikt beröra vilka faktorer som kan tänkas påverka då man studerar på detta sätt.

Är svaren från intervjuerna tillförlitliga? För att svara på den frågan försöker vi bedöma i vilken utsträckning vi har påverkat våra respondenter genom de frågor vi har ställt eller genom vårt uppträdande, d.v.s. intervjuareffekten. Genom att vi har varit medvetna om att vi kan påverka respondenternas svar genom vårt sätt att ställa frågor har vi till största delen haft öppna frågor och försökt att inta en neutral hållning. Därmed anser vi oss ha begränsat dessa negativa effekter.

Respondenterna avgör medvetet eller omedvetet vad som skall sägas och inte sägas. Giltighet kan förenklat sägas vara, i vårt fall, i vilken mån data och resultat speglar källan och samtidigt på allmängiltigt plan ökar förståelsen av det som undersöks⁸¹. I tolkning av svaren finns risk för att missförstånd, förvrängning, och feltolkning kan göras. Om vi har missförstått, förvrängt och feltolkat svaren har vi svårt att uttala oss om. Utgångspunkten för undersökningen har varit den teori vi använt, vilken inte har varit tillräcklig för att kunna definiera de vanligast förekommande faktorer som påverkar studierna vid flexibelt förhållningssätt. Därför har vi ställt frågor som handlar om andra saker än det vi behandlar i teorin. Vi har haft ett brett spektra med frågor för att skapa oss en övergripande bild över temat flexibel utbildning och genom att studera teorin med olikt fokus anser vi att vi har minskat risken för validitetsproblem, även om det är mycket svårt att eliminera helt.

⁷⁹ Lindgren, Christer, *Metodkompendium för uppsatsarbete på C-nivå*, (1994), s.15.

⁸⁰ *Ibid*, s.14.

⁸¹ Merriam, Sharan B, *Fallstudien som forskningsmetod*, (1994), s.178ff.

Enligt Hartman betyder trovärdigheten eller så att säga pålitligheten att en undersökning skall kunna upprepas med samma resultat⁸². Den metod som används för att genomföra intervjuerna ställer vissa krav så som att svaren skall bidra till att ge tillförlitligt resultat. För att säkerställa en hög tillförlitlighet har vi försökt minimera vår intervjuareffekt genom att ställa frågorna på ett sådant sätt att de uppfattas som neutrala. För att erhålla data som var relevant för vår studie var det nödvändigt att ställa öppna, obundna frågor och diskutera runt dem för att kunna skapa oss en helhetsbild. Vi har gjort summeringar av vad respondenten har sagt i slutet av intervjun så att denne har haft möjlighet att rätta till eventuella missförstånd.

Eftersom termen reliabilitet i traditionellt sammanhang inte alltid kan överensstämma när en kvalitativ forskning görs, säger Merriam att begreppet "sammanhang" istället kan användas vad gäller resultatet vi fått från intervjuerna. Det betyder att om någon annan gör en undersökning om vilka mest förekommande faktorer som påverkar studier vid flexibelt lärande så kanske denne inte erhåller samma resultat som vi, under förutsättning att undersökningen sker på likadant sätt som vår, på grund av att svaren är av kvalitativt slag. Istället menar Merriam att vi skall sträva efter att resultatet skall ha någon mening, ha en fast struktur och ett sammanhang. Pålitlighet och i vilken utsträckning det finns ett sammanhang eller logik i ett resultat, kan stärkas genom att vi klargör vilka utgångspunkter och vilka teoretiska perspektiv som styr undersökningen.⁸³ Det är graden av tydlighet som får betydelse istället och att kriterierna för undersökningen inte är så vaga att det ger upphov till tolkningsproblem⁸⁴.

En nackdel som vi sett med att intervjua elever som studerar idag och som är utvalda av läraren är risken för att få partisk information. Denna risk har tagits i beaktande av oss. Därför har frågor som ställts inte varit direkt relaterade till att kritisera eller favorisera lärare eller den enskildes undervisningssätt. Det har snarare i vissa fall uppstått att elever har kritiserat andra elever och berättat om vad de gör för misstag. Risken för att informationen från eleverna skulle vara onyanserad har vi därför inte sett som ett problem. Den största fördelen för oss med att vi intervjuat elever som för tillfället läser är att vi har fått större möjlighet att följa upp nämnda faktorer hos de elever som har hoppat av sin utbildning. Genom att jämföra elever som läser idag med elever som har hoppat av och om deras problem överensstämmer får vi en bättre uppfattning om problemens karaktär och vilka framgångsfaktorer som är att beakta. Därmed har vi fått en heltäckande och mer tillförlitlig bild om vilka faktorer som upplevs som

⁸² Hartman, Jan, *Vetenskapligt tänkande*, (1998), s.207.

⁸³ Merriam, Sharan B, *Fallstudien som forskningsmetod*, (1994), s.182-183.

⁸⁴ Hartman, Jan, *Vetenskapligt tänkande*, (1998), s.207.

nödvändiga, än om vi bara hade intervjuat antingen avhoppade elever eller elever som studerar idag.

3.4 Etik

Nationalencyklopedin definierar ordet: etik, av grek. *\thiko's* som har att göra med karaktären moralen, sedligheten, ett studie av moraliska fenomen och föreställningar⁸⁵. Etik och moral uppfattas ibland som synonymer. För oss innebär orden olika saker men är ändå kopplade till varandra. Moral beskriver vad vi gör, medan etik är mer en reflektion över det vi gör. Green definierar och särskiljer orden på ett bra sätt. Hon menar att min moral avser mina handlingar medan vår etik är reflektion över handlingarna och vad det är som styr dem. Etik är alltså reflektion över vår moral. Etik handlar om oss själva som individer, våra värderingar och våra förhållningssätt till olika saker.⁸⁶

Vi har hela tiden under vår process gjort etiska övervägande. Detta är också något som Kvale nämner: "Etiska avgöranden sker inte på något särskilt stadium av intervjuundersökningen utan aktualiseras under hela forskningsprocessen"⁸⁷. För våra respondenter har vi klart och tydligt redogjort vilka vi är, vårt syfte med undersökningen och vilken metod som används. De har haft möjlighet att ställa frågor och få förtydliganden. Då intervjuer har spelats in på band har vi först bitt om tillåtelse av respondenterna. Vi har även nämnt att respondenterna kommer att bli aidentifierade och därmed anonyma. Vi har också diskuterat hur citat i resultatet skulle redovisas för att bibehålla respondenternas anonymitet. Vi menar att vi genom att endast nämna kön och ungefärlig ålder har aidentifierat respondenterna.

⁸⁵ http://www.ne.se.support.mah.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=164920&i_word=etik, Nationalencyklopedin, (2005-12-18).

⁸⁶ Green, Jenny, *Etik i pedagogens vardag*, (2003), s.14.

⁸⁷ Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (1997), s.105.

4 Resultat

I detta kapitel redovisar vi vårt resultat från intervjuerna. Respondenternas svar redovisas i text, citat samt vissa förtydligande sker med diagram. Vi har delat upp elev och skola i två separata aktörer. Aktörerna har skilda ansvarsområden som har betydelse för hur framgångsrika flexibla studier kan bli. Uppdelningen härrör från elevernas svar om vem som ansvara för vad då flexibla studier bedrivs.

4.1 Varför flexibla studier

Under detta avsnitt redogör vi för vad elevernas motiv till att börja studera och varför de har valt det flexibla förhållningssättet.

Eleverna anger olika anledningar till varför de har börjat studera. Anledningar som nämns är att få betyg, bli konkurrenskraftigare på arbetsmarknaden, ha en sysselsättning, är nyfiken på kunskap och att de har ett arbete att ta hänsyn till i första hand. Ur materialet framkommer fyra olika anledningar till att specifikt läsa flexibelt. Det främsta argument till att välja detta sätt är möjligheten att styra och bestämma över sin egen tid samt möjligheten att få ta ett stort eget ansvar.

”Anledning till att jag började studera i studieverkstad var för tiden, det är lite lektioner och jag ville prova på att läsa på detta sätt, där man sköter sig själv. Det kunde ha varit ännu mindre antal tvingade lektioner. Det är positivt att känna att man kan klara sig själv. Det är dock viktigt att man har bra disciplin”
Man ca 20 år.

”Jag jobbade halvtid och valde därför detta studiesätt. Det positiva med detta var att allt arbete kunde läggas upp precis som jag ville och jag fick bestämma helt själv. Jag kunde läsa när, var och hur jag själv ville.”
Kvinna ca 40 år

”Jag läser både via studieverkstad och i vanlig klassrumsundervisning. Jag tycker det finns fördelar med båda sätten. Studieverkstaden är mer fritt. Jag utnyttjar tiden på bästa sätt och behöver inte sitta av tiden. I vanlig undervisning är det egentligen lättare, man bara går dit och gör som de säger, men ibland känns det som om man slösar med tid, om man redan kan det.”
Kvinna ca 20 år.

”Jag ville börja omedelbart här tar de in kontinuerligt. Det var i sista momangen för jag skulle ha betyget för att söka in till andra studier.”
Kvinna ca 45 år.

Ekonomiska skäl är andra argument som anges som orsak till att studera flexibelt. Det innebär bl a att man kan arbeta på samma gång som man läser. Familjesituationen är en annan betydelsefull orsak till att välja detta studiesätt. Bland de intervjuade kvinnorna med barn anges ofta att familjen prioriteras först och därefter kommer studierna.

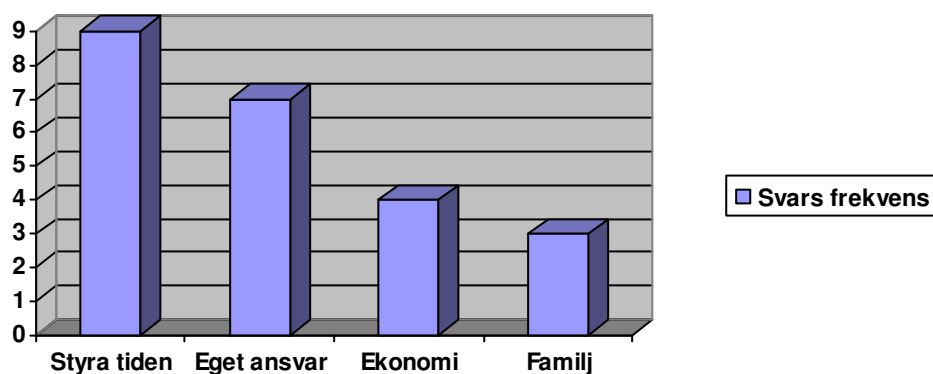
”Jag tycker det är så positivt att man styr tiden själv. Jag kan jobba en helg för att sedan vara ledig en vardag när jag skall handla eller fixa något. Jag kan också arbeta ibland och då studera på kvällen.”

Kvinna ca 25 år.

”Jag började i klass och tyckte att det var tråkigt, jag fick inte ut så mycket av det. Läraren snackade skit i en och en halv timme. Studieverkstad är mer effektiv. Jag är ensamstående med barn och då passar studieverkstad bra. Om mitt barn blir sjukt så är det inte hela världen, jag behöver inte känna att jag missar lektioner för det gör jag ju inte”

Kvinna, ca 20 år.

Vi har valt att tydliggöra respondenternas svar och vi vill framhäva deras orsaker till varför de börjat läsa enligt detta förhållningssätt med hjälp av ett diagram. En enskild intervjuperson kan ha angett mer än en orsak, vilket innebär t ex att en intervjuperson kan ha ett svar som påverkar alla staplarna i diagrammet. Det totala antalet svar överensstämmer därför inte med antalet intervjuade. Vår anledning till detta är att vi inte har styrt respondenten till att rangordna på något sätt. Vi anser att diagrammet tydliggör och har relevans för att belysa och lyfta de mest förekommande anledningarna till att studera flexibelt.

Figur 1. Varför har ni valt att studera enligt förhållningssättet flexibelt lärande?

Med stöd av vår intervjuguide och genomgång av intervjumaterialet finns två aktörer som har betydelse för studiernas framgång. Det två aktörerna är eleven samt skolan. Ur vårt intervjumaterial har sex teman utkristalliserats som kan härledas till dessa två aktörer och som

de enskilda har ansvar för. De huvudteman som eleverna ansvarar för är personliga egenskaper och studieteknik och de huvudteman som skolan ansvarar för är handledning, studiematerial, studiemiljö och IT-plattform.

4.2 Elevers egenskaper och förutsättningar vid flexibla studier

Under detta avsnitt redogör vi för eleverna som aktör och deras erfarenhet av att läsa flexibelt. Eleverna anger vad de anser är nödvändigt att tänka på för att lyckas med sina studier.

4.2.1 Självdisciplin och motivation

Under temat elevers egenskaper och förutsättningar har två begrepp utkristalliserats. Dessa är motivation och självdisciplin. Eleverna nämner ofta självdisciplin som en viktig egenskap för att klara sina studier och motivationen är drivkraften.

”Jag trivs ganska bra. Det krävs en jäkla SJÄLVDISCIPLIN. Har man inte självdisciplin så går det åt skogen. Det är det viktigaste. Jag har dålig självdisciplin men jag är medveten om det”

Kvinna ca 20 år.

”Det krävs disciplin, motivation och bra lärare.”

Man ca 20 år

”Jag trodde det skulle gå snabbare att läsa in en kurs via studieverkstad. Det är ju upp till mig själv men fast egentligen blev det tvärtom för mig eftersom jag lättare kan dra ut på det. Det har jag gjort. Det har väl med att göra att jag inte har så stor självdisciplin och så finns det så mycket annat att göra.”

Kvinna ca 25 år.

”För att läsa flexibelt tycker jag det krävs DISCIPLIN, motivation och att man går på de lektioner som ges. Det är också viktigt att man lägger upp ett schema och att man går igenom arbetsuppgifterna noga med sin handledare.”

Kvinna ca 40 år.

Övriga egenskaper som eleverna tar upp är förmåga att prioritera, studievana och att man har förmåga att klara de krav och den press man ställer på sig själv. Då vi diskuterade denna fråga kom andra faktorer upp som är av vikt för att lyckas med studierna. Eleverna nämnde bland annat att det skall vara roligt, att ha tydliga mål, att ha bra lärare och att det är en fördel om man inte arbetar parallellt, utan kan helt koncentrera sig på studierna.

”Vi var tvingad att uppnå vissa poäng för att få studiemedel. Jag hade hela tiden tider att passa med jobb så skolan kom i sista hand, arbete först och studier sen. Att jobba var ett misstag eftersom det var många dagar

”som det inte blev något studerande.”

Kvinna ca 30 år.

”Det krävs att man har studievana och inget jobb.”

Kvinna ca 30 år.

”Nu har jag också börjat säga nej till alla krav utanför skolan, mamma, syster etc.”

Kvinna ca 30 år.

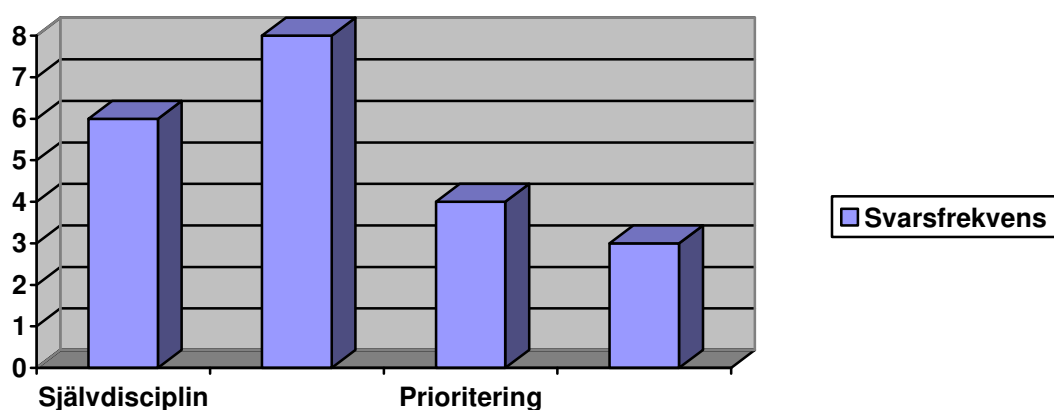
”Man får ta mycket ansvar själv, det tycker jag är bra. Det kan man ju som vuxen, om man vill. Personer som inte är så ansvarstagande skall nog inte läsa flexibelt. Det är roligt att få kunskap och stärkande att få ta ansvar för själv.”

Kvinna ca 45 år.

”I början använde jag några timmar varje dag till studierna men efter ett tag tappade jag intresset och mitt arbete fick istället ta mer tid.”

Man ca 20 år

Vi har även här valt att tydliggöra elevernas svar med hjälp av ett stapeldiagram. De fyra mest framträdande redovisas. En enskild intervjupersons kan ha angett mer än en egenskap, vilket t ex innebär att en intervjupersons svar kan förekomma i flera staplar i diagrammet. Det totala antalet egenskaper som förekommer i svaren överensstämmer därför inte med totala antalet intervjuade. Anledning till att vi inte har fått bara en egenskap är att vi inte har styrt respondenten i intervjuerna till att rangordna dem på något sätt. Vi anser att diagrammet tydliggör och har relevans för att belysa och lyfta fram de mest förekommande egenskaperna som eleverna nämner.

Figur 2. Vilka egenskaper bör eleven ha för att läsa flexibelt?

4.2.2. Studieteknik

Under temat elevens egenskaper och förutsättningar har begreppet studieteknik kommit upp som en avgörande faktor för att lyckas med flexibla studier. Under detta avsnitt redogör vi för studieteknikens betydelse vid flexibelt lärande. Eleverna menar att studieteknik kan vara viktigare vid flexibla studier än vid traditionell klassrumsundervisning då man studerar mycket ensam och vid tidpunkter som innebär att det är svårt att kommunicera med andra.

Flertalet elever påtalade, spontant, att tekniken är avgörande för att fullfölja sina studier. Det är viktigt att eleven hittar sin teknik och blir klar över hurdan den är. Studieteknik är subjektivt och skiljer sig därmed i sin form beroende på eleven själv. Vi har därför valt att redovisa ämnet studieteknik genom att citera några elever.

”Jag arbetar på ett konstigt sätt som jag har kommit på själv. Jag lägger upp alla uppgifter från studiehandledningen på min dator. Sedan läser jag och lägger in svar lite här och där på de olika uppgifterna. Jag letar alltså inte upp en uppgift i taget, utan arbetar med flera på en gång. Jag jobbar parallellt så jag inte stirrar mig blind på en uppgift och fastnar där i en hel vecka. Så gjorde jag i början sedan arbetade jag fram denna metod efter en månad. Nu har jag tre uppgifter som snart är färdiga.”

Kvinna ca 30 år.

”Det var svårt pga ej hade den rätta tekniken. Jag tror att studieteknik, vana och disciplin är viktiga för lyckas.

Ibland svårt att förstå frågorna, vad var läraren ute efter.”

Kvinna ca 30 år.

”Jag tror att alla kan läsa så här bara man är motiverad, kan tekniken och har disciplin.”

Man ca 20 år.

”Att göra en typ av lärostiltest är bra.”

Kvinna ca 45 år.

4.3 Skolans ansvar för lyckade studier vid flexibelt lärande

4.3.1Handledning

Från intervjusvaren kan vi se att eleverna talar mycket om handledningens betydelse. Då samtliga intervjuade har berättat om hur viktig handledningen är har vi valt redovisa elevernas uppfattning.

”Jag tycker det är viktigt att från början få en bra introduktion så att man vet vad man ger sig in på. Det är jätte jobbigt om man inte klarar av det, att man misslyckas och får hoppa av.”

Kvinna ca 45 år.

”Fick ganska bra information innan studierna och den stämde bra med verkligheten. Där berättade de om att vi skulle ha ett eget schema och vi fick hjälp att göra ett och vi pratade även om disciplin och att det är mycket självstudier och att man får vara självständig. Jag tyckte inte att det var så bra med lektioner där vi blev betygssatta och att vid vissa lektioner var det närvarokontroll även om lektionerna gavs ofta. Jag fick relativ snabb respons av läraren, jag gillade henne. Om man får respons snabbt så hålls disciplinen uppe och det är roligare. Det var på det sätt jag tyckte att jag utvecklades.”

Man 20 år.

”Hade ingen att fråga och hade inga diskussioner med andra och inte med lärare heller. Jag fick mycket dålig information vid skolstart, Syo hade gett viss information samt handledaren vid skolstart. Jag anser att syo med sin erfarenhet inte skall ha rekommenderat detta studie sätt till mig eftersom det var längesedan jag läste.”

Kvinna ca 30 år.

Trivs? Nu gör jag det men tidigare var det rena kaoset. Självdisciplin måste man ha och hålla ”dead lines”. Fick panik när jag började hade inte läste på femton år och fick en hel hög med papper. Första uppgiften var en stor modul men en stor uppgift. Ingen hjälp, utan bara att läs själv och göra uppgiften. Jag fick panik och rusade ut till receptionen och anmälde mig till vanlig undervisning. Det tog så lång tid innan jag fick reda på om jag kom med på den vanliga undervisningen så jag började med uppgifterna på studieverkstaden, så när jag nästan var färdig fick jag reda på att jag fick börja med lektioner. Då ville jag inte börja utan stannade kvar.”

Kvinna ca 30 år.

”Negativt var att stå där i kö och få vänta på att få tala med läraren. Det kunde hända att jag fick stå i kö en hel dag för att träffa henne och ändå räckte tiden inte till och jag fick åka hem utan att ha fått talat med läraren. Jag vill ha mer kontakt med handledaren och få snabba möten och feedback på mitt arbete.”

Kvinna ca 40 år.

”Handledaren får inte vara rörig, kan säkert sina grejer, handledaren har för mycket, måste begränsa. Som när vi hade seminarium, vi skulle vara åtta stycken och så kom sjutton stycken. Vi skulle betygsättas muntligt men för att vi var så

*många blev det istället skriftligt. Jag var inte beredd på det. Handledaren måste strukturera upp det med ett max antal och de andra skulle ha fått en annan dag.”
Kvinna ca 30 år.*

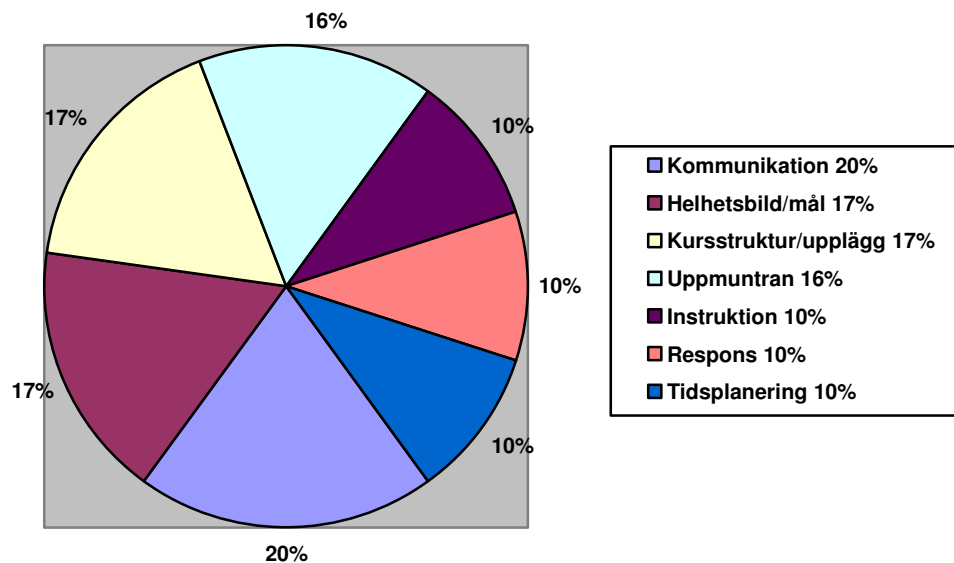
*”Kontakten med lärare är viktig. Ibland tycker jag inte jag har fått någon personlig uppbackning. Du har gjort ett prov, OK, du kan det eller nej du kan det inte. Fast lärarna är olika. En lärare som jag har haft säger t ex att du får läsa i boken, det står i boken, jag svarar –ja, men jag har läst boken, jag förstår inte. Då svara den läraren igen –läs i boken. Tack för den hjälpen! (ironiskt).”
Kvinna ca 20 år.*

*”Naturligtvis är disciplin viktigt, men att man relativt snabbt kan nå läraren om man behöver fråga något och få snabbt svar är minst lika viktig.”
Kvinna ca 20 år.*

*”Första är träffen viktig. Hur fungerar läraren? Hur vill han eller hon ha det. Det är det svåraste.”
Kvinna ca 30 år.*

Frågan har lett oss djupare på vad eleverna säger sig ha för krav på handledningen. Ur de svar vi har fått kan vi se att eleverna främst talar om hur viktigt det är med en regelbunden kommunikation med handledaren. Eleverna känner då ett större stöd och känner trygghet i att handledaren vet var eleven befinner sig i ämnet. Eleverna har även behov av att handledaren ska kunna förmedla en tydlig helhetsbild samt formulera tydliga mål. Vidare nämner eleverna betydelsen av tydlig kursstruktur/kursupplägg. Eleverna anser att handledarens roll bl a är att uppmuntra, stötta och vara engagerad i elevens lärande. En snabb återkoppling på inlämnade arbeten samt snabba svar på eventuella frågor var andra betydelsefulla faktorer som eleverna nämnde. Eleverna påtalar även vikten av stöd och hjälp vid personlig planering.

Liksom tidigare har vi valt att tydliggöra elevernas svar. Denna gång har vi valt att presentera svaren med hjälp av ett cirkeldiagram. De mest framträdande svaren redovisas i diagrammet. En enskild intervjuperson kan ha angett mer än en synpunkt som bör ingå i handledningen. Det innebär att en intervjupersons svar kan förekomma i flera tårtbitar i diagrammet. Vi anser dock att ingen utgallring bör ske av oss då det är elevernas syn som vi redovisar här.

Figur 3. Elevernas krav för vad som skall ingå i handledningen.

Det mest förekommande svaret om vad som skall ingå i handledningen är kommunikation som är representerat med 20 %. Det är en jämn fördelning mellan helhetsbild/mål och kursstruktur/upplägg som visar på vardera 17 %, tätt följt av uppmuntran med 16 %, d.v.s. handledarens förmåga att kunna inspirera. Instruktion, respons och tidsplanering tycker eleverna skall ingå i handledningen och är representerade med vardera 10 %.

4.3.2 Läromedel

Eleverna pratade om betydelsen av att ha ett bra studiematerial. Att kunna se helheten var viktigt. Vid introduktion har de kommit i kontakt med materialet. Det gavs varierande synpunkter på hur tydligt hela materialet var från start. All menade dock att det är enormt viktigt att studiematerialet är enkelt, tydligt och med en bra struktur.

”Man kan jobba hur mycket man vill. Det kan vara bra och dåligt, det kan beror på vilken moral man har och hur man fixar det. Det kändes som om ”ett ämne” tog hela min studieplan. När man väl hade kommit igenom hela högen med papper och sådant, Ohh nu kan jag andas ut...så var det ungefär; Bra, och så fick man en helt ny bunt med papper! Usch! Sänk en! Det kändes som om det bara matades på och att detta var det enda ämnet, fast jag läste ett annat ämne då också. I det ämnet fick vi däremot allt material på en gång. Den handledaren gav oss inte mer och mer hela tiden.”

Kvinna ca 30 år.

”Först fick man en bok, väldigt bra. Sedan fick man kompendium efter kompendium med papper och papper, det stod mig ända upp halsen. Läs detta och detta. Jag är

inte en sådan människa som går djupt ned i grejer. Hitta den röda tråden, sa läraren. Det är inte svenska för min del. Jag vill hellre lära mig att skriva. Det var bara prov, prov och prov.”

Kvinna ca 30 år.

”Studiehandledningen mycket bra den är utförlig, här står vad man ska läsa och göra. Här finns betygskriterier och sånt. Man kan hoppa var som helst i studiehandledningen och kolla vilka seminarier som går.”

Kvinna ca 45 år.

”Alla ämnen passar inte. Sådana ämnen som är svåra att förstå och där man behöver information som inte står i studieböckerna passar inte. Det är självklart att alla måste ha samma böcker i samma ämne. Alla ämnen är styrda av läraren så de måste ju veta vilka böcker vi ska ha.”

Kvinna ca 20 år.

”Ämnet är uppdelat i moduler. Läraren har gjort förslag på hur lång tid varje modul ska ta. Det tycker jag är bra. Det blir lite press på en själv, det tycker jag är positivt fast det är svårt att följa det.”

Kvinna ca 20 år.

4.3.3 Miljö

När eleverna talar om studiemiljö dvs. var eleverna sitter och studerar anger de vid första tillfället att det inte är så viktigt för studierna. När de utvecklar sitt resonemang framkommer att arbetsplats- och social miljö har betydelse för studiernas resultat. De anser att det är viktigt med en lugn arbetsplats och att datorer fungerar. Den sociala miljön, det vill säga, att ha klasskamrater är något som en del saknar. Andra för fram avsaknaden av klasskamrater som en fördel med just flexibelt lärande.

”Jag sitter hellre på skolan än hemma. Jag är rädd att jag flyter ut om jag sitter hemma. Jag jobbar ca 6 timmar framför datorn varje dag.”

Kvinna ca 30 år.

”Jag är i skolan hela dagen, sitter i datasalen och bibliotek. Om jag skulle sitta hemma så finns det så mycket som stör. Jag ska bara göra och göra osv.”

Kvinna ca 20 år.

”Jag sitter alltid hemma och studerar.”

Kvinna ca 45 år.

”Miljön på skolan är viktig men man saknade kontakten med andra men man hitta vissa som man kunde umgås med. Att salarna var för små var inte bra därför att jag kunde sitta och lyssna på andras problem mm och det kändes inte bra när det var ens egen tur.”

Kvinna ca 40 år.

”Det är bra att sitta på skolan och arbeta. Där finns datorer och man kan lätt fråga någon om man får problem. Det är viktigt att man kan få sitta i lugn och ro.”

Kvinna ca 20 år.

”Jag sitter alltid och pluggar på skolan. Det blir mer ett arbete då.”

Kvinna ca 20 år.

Miljön på skolan är oviktig så ja inte utnyttjar den jag anser inte att social umgänge är viktigt, dvs. att ha klasskamrater - jag har redan de vänner jag vill ha.

Man ca 20 år

”Jag har inget Internet hemma.”

Kvinna ca 20 år.

”Jag är så sociala så jag kanske skulle ha läst traditionellt eftersom jag vill lära känna folk. Men tiden är det som övervägde så att jag valde att läsa flexibelt.”

Kvinna ca 45 år.

”Tråkig skolmiljö, men helt OK. Vi är vuxna som är här och vi är här för vår egen del. Jag har inga kompisar i skolan och det är skit bra. Det är ingen som stör och skall fika. Jag ägnar mig helt åt skolan när jag är här. Det är svårt att få kompisar i studieverkstad men å andra sidan har jag inte behov av det.”

Kvinna ca 20 år

4.3.4 IT - Kommunikation

IT miljön eller den s.k. virtuella miljön är en nödvändighet vid flexibla studier. It-tekniken utgör grunden för kommunikation mellan lärare och elev men även mellan elev till elev.

Ingen av de intervjuade eleverna använder/använde den plattform som skolan har att erbjuda. Att det fanns en plattform över huvudtaget känner heller inte alla elever till. De som visste att den fanns kände sig osäkra på hur den fungerade och använde den därför inte. De litade inte på att den fungerade att sa sig därför inte använda den. Idag sker all data kommunikation via deras personliga e-postadress.

”Jag tror att man via nätet kan förklara saker och ting ganska bra, bara man kan tekniken”

Man ca 20 år.

”Jag mailade bara till läraren, jag är inte så chattig av mig, jag tror att det skulle vara bra om det funnits någon gemensam hemsida.”

Man ca 20 år.

”Vi hade ingen IT-plattform. Vi hade knappt någon kontakt med varandra.”

Kvinna ca 40 år.

”Det borde ha funnits någon liten hemsida, för det hade vi på matten. Deltagarna kunde slänga ut en fråga, så kunde någon annan svara. Det tyckte samhällskunskapsläraren var ett bra förslag men nu har den där nya har kommit. Men det tycker jag bara är skräp. Det fungerar inte. Jag får massa meddelande från lärare som jag inte skall ha. När jag skickar e-post så får inte mina kompisar det utan någon annan får det. Jag får papper från MBL- förhandlingar och allting...det är något nytt system. Jag tycker inte alls om det. Jag litar inte på det. Om jag skickar ett mail till min kompis och hon inte får det? Hur skall jag då kunna skicka iväg ett arbete?!”

Kvinna ca 30 år.

”Jag tror inte att det finns något ställe (på Internet) där man kan diskutera med andra. På min andra utbildning (universitet) har vi det och det tycker jag är bra.”

Kvinna ca 45 år.

”Använder inte dator så mycket jag har ingen kontakt med andra elever. Osäker om mail går fram. Jag lämnar hellre papper direkt till läraren, så att jag ser att det kommer fram. Jag litar inte på datorn. Betygen fick man via datorn så då var man ju tvungen.”

Kvinna ca 20 år.

”Jag kommunicerar med läraren genom att jag ringer eller så skickar jag mail.”

Kvinna ca 45 år.

”Jag använder främst vanligt mail. De har något nytt system men jag är så osäker på hur det fungerar.”

Kvinna ca 20 år.

4.4 Sammanfattning

Våra intervjuer visar främst på fyra olika anledningar till att elever väljer att studera med ett flexibelt studiesätt. Dessa är möjligheten att styra över tiden själv och att få ta ett eget ansvar för studierna. Ekonomi och familjeförhållanden är andra anledningar till att valet blir flexibla studier.

Genom intervjuerna framgår tydligt att det är viktigt med samverkan mellan skola och elev. Elevens egna egenskaper såsom självdisciplin och motivation har stor betydelse för resultatet av studierna. Stor betydelse har även elevens prioriteringar och studievana samt studieteknik.

Skolan som aktör har ansvar för att eleven skall kunna genomföra sina studier och avsluta sin utbildning inom den tidsplan som tagits fram. Syokonsulent, studierektor och handledare ska inledningsvis tydligt informera eleven om vad det innebär att läsa flexibelt och vad som förväntas av eleven. Skolan ansvarar för kursupplägg och struktur där helhetsbilden och mål samt uppskattad tid för respektive modul tydligt framgår. Studiematerialet skall vara enkelt, tydligt och ha en bra struktur för att undvika missuppfattningar och möjliggöra självstudier.

Handledaren ska ha regelbunden kommunikation och uppmuntra eleven så att inlämnade arbeten görs inom den beräknade tidsramen för respektive modul och responsen ska ske relativt omgående. Dagens IT-plattform används inte av eleverna för kommunikation utan dialog sker via e-mail och endast med handledaren. Den miljö skolan erbjuder idag är bibliotek, studierum och datasal. Eleverna anser det är fullt tillräckligt. De flesta elever uppger att de sitter på skolan och arbetar då de inte vill bli distraherade av annat. Eleven beslutar sig för att läsa flexibelt och skäl varför flexibla studier anger eleverna i huvudsak vara möjligheten att styra sin egen tid, få lov att ta stort eget ansvar och att familjen och ekonomin är orsaker.

5. Analys – Diskussion

Vuxenutbildningen har under mycket lång tid haft en central roll i svenskt samhällsliv. Under de senast årtionden har detta blivit mer markant och kan ses tydligt i svensk utbildningspolitik. Förväntningarna på vuxenutbildningen är att den skall kunna möta många krav. De skall medverka till att kompensera dem som i ungdomen inte hade möjligheter att följa en lång utbildning. Därför bör utbildningen anpassas till vuxnas livsvillkor. Vuxenutbildningen ska även anpassas till arbetsmarknadens behov av välutbildad arbetskraft. För det krävs att utbildningarna är ett verktyg i en process där människors kompetens och arbetsmarknadens behov kommer att överensstämma.⁸⁸

Distansutbildningskommittén har lanserat begreppet ”flexibel utbildning” och de menar att det gäller för en utbildning som bygger på kombination av olika studieformer, både distansstudier och klassrumsutbildning samt samarbete mellan utbildningssamordnare. Målsättning är att tillgodose ett livslångt lärande och målgruppen är de som traditionellt inte varit så aktiva inom det livslånga lärandet. Målgruppen har exempelvis kort utbildningsbakgrund, dålig studievana, negativ inställning till studier och den traditionella skolan och har relativt låsta situationer på grund av arbete och familj. Vid utformning av flexibel utbildning ska därför hänsyn tas till elevers bakgrund, erfarenhet och individuella behov.⁸⁹

Krav och önskemål från eleven är friheten att få studera var de vill. Platsen för själva studerandet är viktigt för vuxna och tvånget att vara bunden till en lokal eller en tidpunkt är ofta av avgörande betydelse.⁹⁰ Flexibla studier ger eleven kontroll över tiden och därmed kan stressen minska. Det kan i sin tur bidra till att motivationen ökar och ger då större möjlighet att nå de mål man önskar.⁹¹ Med tid menas studietempot, att eleven kan börja utbildningen när det passar och avsluta den när den känner sig färdig.

Eleven kan uppleva att tiden blir effektivare använd och därmed bidra till ökad meningsfullhet.⁹² Genom våra intervjuer kan vi se att detta överensstämmer med vad eleverna i vår studie ansåg. De elever vi har intervjuat uppfattar det mest positiva med flexibla studier att man kan styra tiden själv och att man har möjlighet att ta eget ansvar för sina studier. En förutsättning för att eleverna skall kunna läsa överhuvudtaget är att de får ekonomin att gå

⁸⁸ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.69.

⁸⁹ Ibid, s.79-89.

⁹⁰ Ibid, s.79-89.

⁹¹ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.44

⁹² Ibid, s.44.

ihop. För det kan det krävas att de kan arbeta under studietiden. Andra viktiga faktorer som nämns är att eleverna har möjlighet att prioritera genom att sätta familjens behov först. Andra undersökningar bekräftar detta, som undersökningen vid Hedbergsska skolan i Sundsvall⁹³. För att lyckas med sina studier säger eleverna att det krävs stor portion självdisciplin och motivation. Detta bör inte vara några särskilt utmärkande faktorer för flexibel utbildningen utan vi anser att dessa bör finnas även vid studier inom traditionell metod, dock bör det finnas i större omfattning då flexibla studier innebär mycket ensamstudier. I SOU 1998:84, har gjorts en stor granskning som bekräftar att flexibla studier kräver mycket av eleven och kanske därför bättre passar för vuxna.

Innehållet i kursen bör utgå från elevens tidigare erfarenhet och tidigare kunskap men även elevens slutmål är av betydelse. Själva innehållet i kursen ska vara flexibelt för att möta detta behov. För att erbjuda anpassad studieform, särskilt med tanke på målgrupp, bör varje elev ges möjlighet att hitta sin lärstil och få möjlighet att bli medveten om studieteknik.⁹⁴ När vi pratade om studieteknik, nämnde en av eleverna att hon provat på att göra en lärstilstest. Det uppskattades av eleven och eleven menade att hon fick nytta av den. Testen ger eleven fördelar genom att den hjälper dem att förstå hur de själva lär in. Vi menar att en lärstilstest skall göras redan vid introduktionen till studierna. Det kan då hjälpa eleven att välja rätt studiesätt. Genom att testet görs tidigt kan man lotsa eleven till rätt utbildningsform eller få information om att extra stöd behövs. Detta är viktigt just därför att rätt studieteknik kan vara en avgörande faktor för att klara sina studier. Alla har sin egen teknik för att läsa in och det torde vara enkelt att redan i introduktionen till studierna införa denna test. Vi har i vårt teoriavsnitt tagit upp en bland flera olika tekniker. Eleverna menar att det är viktigt med att ha rätt teknik vid studier och efterfrågar gärna tips och råd för detta.

Det flexibla studiesättet kräver en blandning av multimedia, TV och handledning i olika mängd för att möta individens behov⁹⁵. Genom teknik kan även elevens nyfikenhet, motivation och engagemang stärkas och fungera som ett hjälpmedel för att föra ihop olika bitar i ett sammanhang⁹⁶. Vi upptäckte i våra intervjuer att en väl fungerande IT-plattform eller virtuellt lärcentra är viktigt för eleverna. Från intervjuerna framgick att om eleverna kände till att det fanns en plattform så ville de trots allt inte använda den, eftersom de inte litade på att den fungerade. Eleverna bör redan vid introduktionen få en ordentlig och

⁹³ Edström, Rolf, *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, (1999), s.38.

⁹⁴ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.79-89.

⁹⁵ *Ibid*, s.79-89.

⁹⁶ Statens offentliga utredning, SOU 1998:83, *Utbildningsdepartementet, På distans – utbildning, undervisning och lärande*, (1998), s.89.

grundläggande genomgång av hur plattformen fungerar för att kunna känna sig säkra på att använda den. Eleverna måste få möjlighet och tid till att lära sig studiesättet. När strukturen blir synlig för eleverna så infinner sig tryggheten och de flesta klara då att ta eget ansvar⁹⁷. Viktigt är också att teknisk support finns tillgängligt. Även om plattformen finns där eleverna kan mötas i olika rum, krävs det aktivitet hos eleven för att komma igång med plattformen. Det är därför bra att i plattformen ha vissa rum med specifika teman som t ex. en chatt för varje uppgift. Detta är även något som bekräftas av Balldin som säger att rum med specifika teman eller rum som är knutna till en speciell uppgift lockar eleven mer⁹⁸. För att motivera eleven till att börja arbeta med plattformen kan man ha en första obligatorisk uppgift, allt för att skapa kunskap om hur plattformen fungerar och för att lära sig använda tekniken.

Dit eleven går för att studera har vi valt att kalla miljö och det innefattar skolan så väl som hemmet. Vissa elever känner att det finns ett stort behov av att miljön på skolan är funktionell och trevlig då de studerar. Andra menar att de inte känner något behov av att det är trevligt utformat då de i huvudsak har valt att i studera från hemmet. Elever säger sig uppleva att det positiva med att studera hemma kan förvandlas till nackdel i form av svårigheterna med att studera ostörd, minskad självdisciplin och i vissa fall sämre datateknik. Många elever vill ha någonstans att gå men inte för långt från hemmet. En studieverkstad eller sk lärcentra är då ett alternativ dit eleverna kan gå för att studera. Det är inte bara en lokal utan kan snarare ses som en infrastruktur för lärandet inom ramen för flexibel utbildning. Lärcentra och dess miljö är uppbyggda och organiserade genom att folkbildningen, bibliotek, skolor och företag samarbetar och erbjuder sina resurser till dessa lärcentra⁹⁹. Från intervjuerna ser vi att eleverna inte tycker att den fysiska miljön har så stor betydelse som den sociala miljön. Eleverna menar att lärandet sker genom dialogen, då man pratar med andra. Vår undersökning visar att eleverna vill ha nära och täta kontakter med sin handledare/lärare och detta kan verka lite motsägelsefullt eftersom eleverna valt att läsa flexibelt, vilket innebär till stor del ensamstudier.

Balldin menar att det krävs tätare kontakter med handledare eftersom elever sitter mycket ensamma. Elever kan därför ha ett större behov av respons och bekräftelse på sina arbeten jämfört med elever som läser traditionellt där de har kontinuerlig kontakt med lärare och andra elever.¹⁰⁰

⁹⁷ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.178.

⁹⁸ Balldin Jutta, *Studera på distans*, (2003), s.110.

⁹⁹ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.79-89.

¹⁰⁰ Balldin Jutta, *Studera på distans*, (2003), s.111.

Vi har gjort en förenkling för att kunna lista elevers behov och specifika förväntningar men sanningen är sällan så enkel. Enskilda elever har sällan alla nämnda önskemål och behov för att de skall klara sina studier på en och samma gång. Ofta är det ett fåtal krav som måste kunna lösas för att eleven skall kunna börja studera. Under studiernas gång tillkommer nya behov och andra försvinner. Det flexibla är att skolan skall kunna möta dessa. Dock kan det i vissa fall bli så att flexibla lösningar kan motverka varandra. I de fall man exempelvis pratar om att studietempot skall hållas uppe, så kan eleverna för att klara studierna till en viss tidpunkt bli hänvisad till att läsa mycket ensamt. Eleven förlorar då den sociala biten och möjligheten att diskutera med andra, utbyta tankar och värderingar. Det sociala sammanhanget är något Lpl 94 betonar för att eleven skall ges möjligheter att se sitt lärande och lära sig delta i en demokratisk process. I genomförandet av flexibel utbildning är det därför ofta en fråga om avvägning mellan olika möjligheter. Andra faktorer som kan motverka flexibla studier är det studiemedelssystem som vi har idag.

Studier för vuxna är i princip kostnadsfria dock måste de vuxna försörja sig under studietiden. Det görs genom hel- eller deltidsarbete, anhörigs arbete, sparat kapital eller genom bidrag från samhället eller genom studiemedel som innehåller en bidragsdel och en återbetalningsdel. Studiemedel beviljas endast för ett begränsat antal veckor/terminer för studier på olika nivåer. Möjligheten att få studiemedel minskas successivt från 41 års ålder och upphör helt vid 50 års ålder. Krav finns även på att ett visst antal poäng skall uppnås av eleven varje termin. Det är alltså prestationsstyrt till termin. Om inte eleven uppnår ett visst antal poäng under en termin så får eleven betala tillbaka pengar som man har fått under denna tid. Detta innebär att det kan bli svårt för eleven att styra tiden för sina studier. Kursen måste avslutas inom en viss given tid för att eleven inte skall mista eller få återbetala sina studiemedel. Det är därför viktigt att den enskildes situation beaktas när en översyn av studiefinansieringssystemet görs och att det skapas ett samspel med andra delar i systemet, som exempelvis möjligheten att arbeta för att dryga ut kassan i större omfattning än vad som är möjligt idag. Dessutom bör det finnas en koppling till andra välfärdssystem som möjliggör att t ex en arbetslös borde få kunna läsa på samma gång som man uppbär arbetslöshetsersättning.

Centrala studiestödsnämnden, CSN har föreslagit att istället för att i förväg utgå från studietakten så skulle man kunna vänta tills studierna är avslutade och då fastställa studiemedelsbeloppet. Det innebär att flexibiliteten underlättas och att den enskilda eleven får ett större ansvar för att hålla studietempot. Det är dock klart att hel inkomstersättning aldrig

kan uppnås vid studier och regeringen har poängterat att vissa ekonomiska uppoffringar måste göras av varje individ som vill satsa på utbildning¹⁰¹.

Utbildningsanordnaren måste tänka annorlunda och förhålla sig annorlunda till pedagogik, organisation, ekonomi och teknik för att fullt ut kunna erbjuda flexibelt lärande¹⁰². Från en pedagogisk synvinkel känner vi till att elevens motivation påverkar förloppet, liksom möjligheterna att få öva och praktiskt tillämpa det man skall lära sig samt möjligheten till samspel med andra, vare sig det är studerande, lärare, mentor på jobbet eller hemma.

Under olika tidsepoker har samspel, dialog, interaktion varit begrepp som man fokuserat på i tillämpningen, i pedagogiken, vid undervisningen. Förhållningssättet idag är att alla dessa är viktiga förutsättningar för lärandet och måste utgöra grunden i lärandet. En lärare kan iaktta att lärande sker, iaktta att kunskap integreras och kanske utvecklas vidare för att kunna tillämpas och att ny kunskap byggs på.¹⁰³ Vår definition av handledare är en form av coach som stödjer och hjälper eleven i sitt lärande. Eleverna sätter målet för handledningen som avgörs av deras tidigare kunskap och egen erfarenhet, handledningen utgår från elevens behov och förutsättningar. Det innebär att handledningen blir anpassad utifrån individen och handledaren måste vara mycket flexibel. Elevernas förväntningar på handledare gör att det krävs lång erfarenhet av yrket för att kunna handleda dem på ett bra sätt. Inte bara erfarenhet av yrket krävs utan det efterfrågas en bred kompetens hos handledaren.

Handledarens roll är bl a att ge en översikt över större kursavsnitt, annars kan elever ha svårt att se skogen för alla träd. Samarbete i mindre grupper kan även ske på distans. Genom att det finns mindre diskussionsgrupper skapas även utrymme för försiktiga elever. I virtuella rum kan samtal mellan elever ge bra stöd och ge plats för tankeutbyte mellan elever, utan lärares inblandning. Handledaren skall handleda genom hela utbildningsprocessen t.ex. genom att ställa frågor som kräver eget tänkande. Andra hjälpmedel är loggbok som kan vara enskild eller gemensam för studiegruppen. En gemensam loggbok är både stimulerande och upplevs som rolig för alla, tack vare att eleverna får ta del av varandras tankar.¹⁰⁴ I handledning förs en dialog som bidrar till en kunskapsutvecklande process som utgår från den handledde.¹⁰⁵ Detta till skillnad från traditionell undervisning som är en form av planerad inläring utifrån lärarens sida. I traditionell undervisning finns ett bestämt och formulerat mål där undervisningen går till så att läraren lär ut, s.k. förmedlingspedagogik. I handledningen

¹⁰¹ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.195-203.

¹⁰² Ibid, s.79-89.

¹⁰³ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.67-68.

¹⁰⁴ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s.49-52.

¹⁰⁵ Ibid, s.63.

sätts målet istället av eleverna utifrån deras tidigare kunskap och erfarenheter.¹⁰⁶ Gränsen mellan undervisning och handledning är inte så markant då man ser att det ingår moment i traditionell undervisning som går mot flexibel. I dagens gymnasieutbildning finns projektarbete som ett obligatoriskt moment och lärare har då en handledarroll och utgångspunkten är densamma som i handledarrollen vid flexibelt lärande. Handledarens roll är att lyssna, ställa frågor och sammanfatta, svaren finns inom eleven och kommer fram under processen¹⁰⁷. Målet i handledningen kan också vara att få eleverna att hjälpa varandra, besvara varandras frågor och reflektera över varandras svar. Det ger en variation i tankar och åsikter. Det är denna variation som är en förutsättning för ett kvalitativt lärande.¹⁰⁸ I vår undersökning bekräftar eleverna att handledarens roll är av stor betydelse för studierna och dess resultat. Eleverna nämner att regelbunden kommunikation är den viktigaste faktorn för studiernas framgång. Vid flexibla studier är eleven mycket ensam och då betyder närheten till handledaren oerhört mycket. En del menar att det är enklare att kommunicera med lärare via e-mail än att ha en personlig dialog. För att kommunikationen skall bli bra med e-mail så krävs att handledaren ger relativt snabb respons på frågor och inlämnade arbeten.

Att kommunicera via datorn kräver en relativt god skriftlig uttrycksförmåga. Människor som har lågt självförtroende när det gäller att uttrycka sig i skrift upplever ofta ett stort motstånd mot att gå via datorn för att kommunicera och kunna få hjälp.¹⁰⁹ Vid våra intervjuer framgick att inte alla använde datorn som ett hjälpmedel för kommunikation. De elever vi har intervjuat har studerat Svenska A och/eller Svenska B. Kan motståndet mot att använda datorn bero på att det finns svårigheter att uttrycka sig i skrift? Om det är så hade vårt resultat sett annorlunda ut om vi istället hade intervjuat elever som studerat ett annat ämne? Vi har tidigare nämnt att det är viktigt att redan vid introduktionen få en obligatorisk uppgift att lösa för att lära sig hantera datatekniken och öva sig på att skriva. Det förenklar senare kommunikation både mellan lärare och eleven och elev till elev och det stärker den enskilde eleven.

Handledaren skall kunna ge positiv såväl som negativ kritik. Det innebär att uppmuntra, stötta och engagera på samma gång som eleven själv skall ta ansvar och själva finna svaren till sina frågor. Handledarens roll är bl a att visa på olika vägar och lotsa eleven till att själv hitta svaren. Kursstruktur och tydliga riktlinjer är något som elever efterfrågar hos handledaren. Genom att handledaren kan förmedla en tydlig helhetsbild och tydliga mål

¹⁰⁶ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004) s.66.

¹⁰⁷ Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, *Flexibelt lärande*, (2004), s. 68.

¹⁰⁸ Ibid, s.69.

¹⁰⁹ Dahlin Bo, *Om IKT-baserad distansutbildning och "flexibelt lärande" – en forskningsöversikt*, (2000), s 24.

underlättas elevens arbete med att se helheten och sammanhanget i kursen. Eleverna menar att det är av stor vikt att se ett sammanhang för att förstå kursens innebörd och det behövs för att få en tydlig målbild.

Genom att lämna över ansvaret av lärandet till eleverna behövs en väl genomarbetad och fungerande planering, dokumentation av önskemål, beskrivna behovskriterier, uppföljning av studieresultat samt utvärderingssamtal. Kontinuerliga och inplanerade samtal ska finnas där dessa begrepp diskuteras och revideras. Deltagarna måste få möjlighet och tid till att lära sig studiesättet och när strukturen bli synlig för eleven så infinner sig tryggheten och de flesta eleverna klarar av att ta ansvaret¹¹⁰. De elever vi har intervjuat betonar vikten av att studiematerialet måste vara enkelt och tydligt. Det skall finnas en rak struktur, dvs. uppbyggt på moduler där eleven kan hoppa in på vilken modul som helst när helst de så önskar. Genom att det finns en tydlig struktur ser eleven helheten bättre. Det förutsätter att inget nytt material tillkommer vilket några av de intervjuade eleverna nämnde som ett besvärande moment eftersom det stör helhetsbilden för eleven. Ett sätt att lösa detta är att ha studiepärmarna som skall finnas tillgängliga i ett gemensamt utrymme. Där kan eleven plocka stenciler, uppgifter, föreläsningssanteckningar, obligatoriska träffar, planering, utdelade övningar mm. Allt material skall finnas klart från början och om något nytt tillkommer så skall alla få vetskap om det. Det bör även finnas en informationstavla med aktuell information och fack där meddelanden och uppgifter kan läggas.

5.2 Sammanfattning

Vid flexibelt lärande gäller främst flexibilitet i tid, rum och kommunikation. Det är viktigt att utgå från individens förutsättningar, behov, önskemål och val av studieform vilket också blir styrande för varför eleven vill läsa flexibelt. Eleven bestämmer själv i vilka rum han/hon skall vistas och arbeta i. När vi pratar om rum som menar vi virtuella rum såväl som fysiska rum. För en del blir skolans lärandemiljö viktig och för andra blir hemmet eller andra platser i samhället viktiga att bedriva studier ifrån. Studierna kan också ske från arbetsplatsen eller från bibliotek mm. Virtuella rum är att ha en fungerande IT plattform som möjliggör kommunikation mellan handledare och övriga elever. Möjligheten med flexibla studier är att eleven kan påverka studietakten och studietiden vilket bidrar till minskad stress hos individen och det i sin tur kan det leda till ökad motivation.

Hitintills har fokus legat på att göra utbildningen tillgänglig. En förändring har skett det senaste decenniet till att skapa flexibilitet i termer av fri kursstart och fritt kurslut, alltså med

¹¹⁰ Nationellt centrum för flexibelt lärande, Rapport 5:2004, *Insikter och utsikter*, (2004), s.178.

varierande studietakt samt att ge möjlighet till att läsa helt eller delvis på distans. I och med dessa förändringar har villkoren för undervisning och arbetssätten som tillämpas inom utbildningen av vuxna förändrats. Det är dock viktigt att utbildningssamordnare tillgodoser de studerandes behov av individuella lösningar när det gäller kursstart och kurslut, studietakt och studieplats på grund av att det kan vara avgörande för att vuxna överhuvudtaget skall kunna studera.

Vi har sett att en hårt driven individualiserad undervisning kan missgynna elever som har sämre förutsättningar för att studera. Elever som tidigare har bra studieförutsättningar klara oftast alla studieformer så även flexibla. Tidigare erfarenheter med dator som hjälpmedel och olika internetbaserade arbetssätt pekar mot att studerande med goda förkunskaper och god studieteknik klarar sig bra. Elever med sämre förutsättningar faller ofta ifrån men det kan även bero på andra orsaker som t ex avsaknaden av studiekamrater.

Genom våra intervjuer har vi fått bekräftat att det är viktigt med ordentlig kommunikation mellan skola och elev innan studierna startar. Detta för att eleven verkligen ska veta vad det innebär att läsa flexibelt. I våra intervjuer framkom det också att Syokonsulenterna, i vissa fall, skulle ha avrått från detta studiesätt enligt eleven själv. Vid detta första möte bör även frågor diskuteras såsom: Varför vill du läsa flexibelt? Vad krävs av dig som elev? Vilka fördelar respektive nackdelar kan det finnas med detta studiesätt? Olika typer av lärostilar bör även diskuteras samt att ge information om studiemedel och hur detta fungerar vid flexibelt lärande. Det är viktigt med en bra information innan studierna börjar om vad som förväntas och vad det innebär. Det ger eleven även en bättre mental bild som kan fungera som ett stöd och god hjälp till vad det krävs och vad det innebär. Vi menar att tidpunkten för information om flexibelt lärande skall ske redan vid kontakten med syokonsulent eller studierektor. Idag ges viss information om lärostilar och studieteknik vid kursstart. Önskemål är att denna information skall komma tidigare, dvs. redan då eleven söker information om flexibelt lärande. Eleven bör även bli informerad om att studiemedel är knutet till resultatet. Det innebär att ett visst antal poäng måste uppnås varje termin för att uppbära studiemedel. Det betyder att utbildningen inte kan vara helt flexibel ur en tidsaspekt.

Skolan måste ha en väl fungerande IT-plattform. Det innebär att varje kurs ska ha ett eget diskussionsforum på Internet. Skolan ska ge utbildning till alla i detta system för att eleverna och lärarna skall kunna hantera och använda sig av IT-plattformen. All teknisk utrustning måste kontinuerligt uppdateras och finnas tillgängligt. Elevers förväntningar är höga och därför är det viktigt att det finns ett datastöd men även en datasupport som elever kan vända sig till vid problem. Studiemiljön är en annan faktor som är av stor betydelse för

eleverna. Det framkom i intervjuerna att bibliotek, enskilda studierum, datorer och samlings-salar är viktiga för studierna och som kan påverka eleverna.

Att arbeta som lärare med ett flexibelt förhållningssätt kan innebära att vara tillgänglig utanför normal arbetstid. Det är inte sällan att lärare lägger ned tid som inte redovisas eftersom elever skickar information på olika tider och behöver snabb respons. Därför blir det ofta arbetstid på icke arbetstid. På detta område finns mycket kvar att göra för att minska stress och press hos lärare inom det flexibla förhållningssättet. Ett bättre avpassat tid redovisningssystem och tydliga gränsdragningar för hur snabb respons kan ges samt fasta tidpunkter för möten är några medel för att förbättra arbetssituationen. I lärandeprocessen tror vi att dialogen och responsen från handledare är enormt viktigt. Eller som en elev sa: ”Kunskap är något som blir när man pratar med andra och då ser jag mitt eget lärande.” Att ha en regelbunden och överenskommen dialog per e-mail, per telefon eller något annat sätt som elev och handledare kommit överens om är oerhört viktigt för motivation och engagemang och inte minst för att skapa en social kontakt som också är viktig vid flexibelt lärande.

Ett sätt att organisera utbildningen är att utgå från elevens behov och önskemål och utifrån deras situation skapa möjligheter som motiverar eleven att delta i läroprocessen. För att det skall vara genomförbart måste organisatörerna ha kännedom och förståelse för elevens livssituation och då krävs det att man vågar konfrontera eleverna med deras situation där deras föreställning utmanas. Klarar handledare detta så skapas bättre förutsättningar för elevens lärande.

Alla skall ha möjlighet att utbilda sig oberoende av geografiskt avstånd och oberoende av totala antal sökande till en utbildning. Vi kan se att det förekommer konkurrens mellan skolor och mellan kurser, därför tror vi att positionering eller så att säga tydlig profilering av skolan är viktigt och kommer att bli ännu viktigare på sikt. Idag sker allt fler kundanpassningar av utbildningar och de förläggs även till arbetsplatser. Skolans begränsningar av utrymme är kanske ett incitament till att flexibel utbildning införs och utvecklas ännu mer.

Som slutsats kan vi konstatera att det finns ingen enkel medicin som gör att en elev lyckas med sina studier. Framgångsfaktorerna består av många olika delar som i sin tur påverkar varandra. Dessa delar är bl a den enskilda elevens syfte med studierna, elevens motivation, självdisciplin och tidigare studievana och studieteknik. Andra delar som påverkar elevernas studieresultat är hur handledningen, studiematerial, miljö och IT är utformad. Vi har uppmärksammat att många elever tycker att framgången beror mycket på dem själva och vilka prioriteringar den enskilda eleven gör. Därutöver betyder skolans och handledarens

engagemang och förmåga att stötta och hjälpa till mycket. Kortfattat innebär detta att vid flexibelt lärande gäller ännu tydligare individanpassning av undervisningen än vid traditionell och allt material måste vara enkelt och tydligt. Kommunikationen mellan handledare och elev måste fungera där en IT-plattform med tillhörande datasupport kan vara ett mycket bra stöd.

Vuxnas behov av lärande kommer inte att försvinna och därmed inte behovet av utbildning. Vuxna kommer alltid att ha behov av att lära sig nya saker, utvecklas och vara delaktiga i en lärprocess. Det livslånga lärandet är ett måste men bör även vara ett nöje då vi ständigt måste utvecklas inom olika områden för att möta kraven på bl a arbetsmarknaden.

5.3 Förslag till vidare studier

Vi tror att efterfrågan på flexibla kurser kommer att öka i framtiden och den största målgruppen för detta är vuxna som vill och behöver kompetenshöjning. Denna studieform kan möta behovet att ett livslångt lärande. Intressanta förslag på vidare studier är:

- att göra en större undersökning, t ex. en fallstudieundersökning i kombination med en enkätundersökning av elever inom Skåne län av vilka framgångsfaktorer som behövs för att lyckas med sina flexibla studier.
- att göra en undersökning om hur man kan skapa lärprocesser som byggs av och har en utgångspunkt i de studerandes föreställnings- och erfarenhetsvärld samt hur man kan skapa kurser som bygger på och är så flexibla att de möter varje individs krav.
- att göra en undersökning för hur man kan utveckla tekniken för det virtuella rummet så att den till stödjer meningsskapande interaktivt arbete som även möjliggör och ger socialkompetens.
- att göra en undersökning för hur man kan utveckla arbetssättet, pedagogiken, som förenar de studerandes behov av flexibilitet och samtidigt gynnar lärande.
- att göra en undersökning över hur målgrupper ser ut som läser flexibelt idag och se på individers bakgrund och erfarenhet. Är det många som har haft problem med traditionell undervisning och som hoppat av t ex. gymnasiet? Passar alla ämnen för att läsas flexibelt som t ex. Svenska A och B med tanke på målgrupp, bakgrund och erfarenhet?
- att göra en jämförande undersökning av traditionell klassrumsundervisning och flexibel utbildning för att se hur många avhopp det är på ett och samma ämne. Är orsakerna till avhoppensamma eller skiljer de sig åt?

Källförteckning

Refererad litteratur

Böcker

- Balldin, Jutte, (2003) *Studera på distans*, Forskningsrapport pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Dahlin, Bo, (2000) *Om IKT-baserad distansutbildning och ”flexibelt lärande” – en forskningsöversikt*, Karlstad Universitet, Karlstad.
- Edström, Rolf, (1999) *Flexibel utbildning inom gymnasieskolan via IT*, Inst. för lärarutbildningen, Uppsala universitet, Uppsala.
- Egidius, Henry, (2003) *Pedagogik för 2000-talet*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- Green, Jenny, (2003) *Etik i pedagogens vardag*, Liber Förlag, Stockholm.
- Holmberg, Carl (1999) *Olika vägar till samma kunskap? Pedagogisk analys och diskussion av fyra distanskursmodeller i Företagsekonomi*, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet, Linköping.
- Horm, Peeter & Olofsson, Sarah, (53/2002) *Att bryta isoleringen – sociala faktorer i nätbaserad distansutbildning*, IT-kommissionen.
- Keegan, Desmond, (1993) *Reintegration of the teaching acts in Keegan, Desmond, Theoretical principles of distance education*, Routledge's, London & New York.
- Kjellin, Susanne, Perme, Lilian, Skärgren, Lars, (2004) *Flexibelt lärande*, Studentlitteratur, Lund.
- Kågström, Lars, (2003) *Gymnasiet på Internet*, Nationellt centrum för flexibelt lärande, Hässleholm.
- Nationellt centrum för flexibelt lärande, (Rapport 5:2004) *Utsikter och Insikter*, Hässleholm.
- Nätverksgymnasiet i Jämtlandslän, (2003) *Flexibelt lärande*, Bräcke.
- Proposition, (2000/01:72) *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen*, Utbildningsdepartementet.
- Skollagen, (1985:1100).
- Statens offentliga utredning, (SOU 1998:83) *På distans – utbildning, undervisning och lärande, Kostnadseffektiv distansutbildning*, Delbetänkande av utredningen om Distansmetoder inom utbildningen.

Statgens offentliga utredning, (SOU 1998:84) *Flexibel utbildning på distans*, Slutbetänkande av Utredningen om Distansmetoder inom utbildningen.

Verteechi, B, (1993) "Structural analysis of distance education", in Keegan, Desmond *Theoretical principles of distance education*, Rutledge's, London & New York

Wahlström, Bengt, (1997), *En förändrad värld*, Liber Ekonomi, Malmö.

Metod böcker

Carlsson, Bertil, (1986) *Grundläggande forskningsmetodik*, Almqvist & Wiksell Förlag AB, Stockholm.

Darmer, Per & Freytag, Per V, (1995) *Företagsekonomisk undersökningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund.

Halvorsen, Knut, (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund.

Hartman, Jan, (1998) *Vetenskapligt tänkande*, Studentlitteratur, Lund.

Kvale, Steinar, (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund

Lantz, Annika, (2000) *Intervjumetodik*, Studentlitteratur, Lund.

Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, (1992) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur, Lund.

Merriam, Sharan B, (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund.

Wallén Göran, (1996) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund.

Wiedersheim-Paul, Finn, Eriksson, Lars Torsten, (1991), *Att utreda, forska och rapportera*, Almqvist & Wiksell Ekonomiförlagen, Malmö.

Artiklar och övrigt

Carnwell, Ros, (2000) "Pedagogical implications of approaches to study in distance learning", *Developing models through qualitative and quantitative analysis*, Journal of Advanced Nursing, 2000 31(5).

Collis, Betty & Moonen, Jef, (2002) "Flexible Learning in a Digital World", *Open learning*, Vol. 17, No 3, 2002.

Subic, Aleksandar & Maconachie, Don, (2004) "Flexible learning technologies and distance education", *European Journal of Engineering Education*, Vol 29, no 1, March 2004.

Lindgren, Christer, (1994) *Metodkompendium för uppsatsarbete på C-nivå*, Karlstads Universitet, Karlstad.

Persson, Sven, (051101) *Föreläsning i kvalitativa metoder*, Malmö Lärarhögskola, Malmö.

Elektroniska referenser

<http://www.regeringen.se/sb/d/5661/a/46571>, pressmeddelande från 16/6-05, (2005-11-28).

<http://www.regeringen.se/sb/d/5366/a/49099>, Vuxenutbildningslag (DS 2005:33) en sammanfattning, (2005-11-18).

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/28/28/0e61289e.pdf>, EU:s utbildningsmål (2005-12-01)

http://www.valideringsdelegationen.se/Ds_validiering/Cfl_validiering.pdf, Centrum för flexibelt lärande, (2005-12-14)

http://www.ne.se.support.mah.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O151144&i_word=flexibilitet Nationalencyklopedin, (2005-12-18).

http://www.ne.se.support.mah.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=164920&i_word=etik, Nationalencyklopedin, (2005-12-18).

http://www.itkommissionen.se/dynamaster/file_archive/020124/310c2c45eaf264244e4c96b15718ad19/04_2000%20Vuxenutbildning%20-%20en%20nyckelfr%e5ga%20i%20IT-samh%e4llet.pdf, *Vuxenutbildning – en nyckelfråga i IT-samhälle*, IT-kommissionen, (2000), (2005-12-18).

Flexibelt lärande – Personlig intervju

Intervjuperson: Man/Kvinna, uppskattad ålder, familjesituation.

Presentera oss som intervjuar: lärarhögskolan, examensarbete om flexibelt lärande inom vuxenutbildning ur ett elevperspektiv.

Syfte med intervjun; tiden, upplägget, etik, bandspelare, anonymitet, samt användningen av resultatet.

Varför kontaktar vi dig: vi har fått besked genom lärare på Komvux att du har anmält dig för studier, hösten-04/våren-05. Vi har öppna frågor vilket innebär att vi låter intervjupersonen prata fritt. Vi följer upp frågor då vi vill ha förtydligande, exempel; Hur tänker du då? Intervjuarnas uppgift är att lyssna och försöka ”se” olika faktorer.

Miljön för intervjun; bekväm och lugn i grupprum på studieverkstaden med bandspelare.
En person intervjuar i huvudsak, den andre är observatör.

Frågeordningen är planerad. Vi ska dock inte vara styrda av ordningen utan försöka lyssna på intervjupersonen och följa upp frågor där denne befinner sig i intervjun.

1. Varför började du studera?
2. Vad har du studerat tidigare?
3. Vad har du arbetat med tidigare?
4. Hur finansierar du dina studier?
5. Vad är målet med studierna?
6. Vilka ämnen läser du nu?
7. Trivs du med att studera?
8. Hur är det att studera i studieverkstad? (Positivt och negativt).
9. Hur fick du information om detta studiesätt?

10. Fick du vid kursstart information om detta studiesätt? (Ex lärstilar, studieteknik).
11. På vilket sätt var informationen till hjälp?
12. Hur ser en normal arbetsdag ut? (Ex tid, disciplin).
13. Är miljön på skolan viktig för studierna?
14. Socialt umgänge och flexibla studier, hur fungerar det?
15. IT-plattform?
16. Kan man studera alla ämnet flexibelt?
17. Vad krävs för att studera på detta sätt?
18. Kan du berätta om dina erfarenheter av att studera på detta sätt?
19. Beskriv sammanhang som du anser är betydelsefulla för att lyckas med dina studier?
20. Ytterligare något som du vill berätta om dina studier?

Avslutar med att göra en sammanfattning av vad respondenten har sagt.

Till sist: Tacka för att de har varit vänliga och delgett oss sina tankar om studierna på Komvux. Meddela om var och hur de kan ta del av vårt examensarbete,

Flexibelt lärande – Telefonintervju

Intervjuperson: Man/Kvinna, uppskattad ålder, familjesituation.

Presentera oss som intervjuar: lärarhögskolan, examensarbete om flexibelt lärande inom vuxenutbildning ur ett elevperspektiv.

Syfte med intervjun; tiden för intervjun, upplägget, etik, anonymitet, samt användningen av resultatet.

Varför kontaktar vi dig: vi har fått besked genom lärare på Komvux att du har anmält dig för studier, hösten-04/våren-05. Vi har några frågor men det innebär inte att du är styrd av dem utan du kan berätta helt fritt. Vi följer upp frågorna där vi vill ha förtydligande, exempel hur tänker du då?

Frågeordningen är planerad. Vi är dock inte vara styrda av ordningen utan försöka lyssna på intervjupersonen och följa upp frågor där denne befinner sig i intervjun.

Intervjuperson : Man/Kvinna, uppskattad ålder, familjesituation.

1. Har du studerat tidigare, och vad?
2. Har du arbetat?
3. Hur finansierade du dina studier?
4. Vad gjorde att du valde att studera i studieverkstad?
5. Vilka var målen med studierna?
6. Varför slutade du dina studier innan de var färdiga?
7. Studerar du nu? Om ja; Vilket ämne?, Trivs du? Varför?
Om nej; Kan du tänka dig att börja igen?, Är det något särskilt du skulle vilja ändra på sedan du studerade sist, ex studieform?
8. Hur tyckte du det var att arbeta/läsa i studieverkstad? Ex positivt och negativt
9. Hur fick du information om detta studiesätt?

10. Fick du vid kursstart information om vad som krävdes av dig och vad det innebär att studier i studieverkstad?
11. Var informationen till hjälp? Och på vilket sätt?
12. Hur mycket tid använde du till dina studier?
13. Hur såg en normal studiedag ut, vad gäller tid, disciplin mm?
14. Är miljön på skolan viktig för studierna? (Ex läsesal, bibliotek, gemensamma rum osv.).
15. Fanns det socialt umgänge?
16. Fanns det någon IT-plattform?
17. Hur såg du ditt lärande?
18. Lär ni elever av varandra?
19. Tror du att man kan studera på detta sätt i alla ämnen?
20. Vilka egenskaper bör eleven ha för att läsa flexibelt?
21. Vad krävs det för att klara av att studera i studieverkstad?
22. Ytterligare något som du vill berätta om dina studier på Komvux?

Avslutar med att göra en sammanfattning av vad respondenten har sagt.

Till sist: Tacka för att de har varit vänliga och delgett oss sina tankar om studierna på Komvux. Meddela om var och hur de kan ta del av vårt examensarbete.